

VELKÉ
POSTAVY
ČESKÝCH
DĚJIN

VRATISLAV
VANÍČEK

VRATISLAV II. (I.)

První český král
Čechy v době evropského
kulturního obratu v 11. století

VYŠEHRAD

TUTO KNIHU VĚNUJI S DÍKY
ZA POHODOVÉ PROSTŘEDÍ
VĚŘE, VLAĐCE, KLÁRCE A APOLENCE

Na přebalu:
Král Vratislav, nástěnná malba
ve znojenské rotundě z 12. století

Titulní strana:
Portrét krále Vratislava
vyražený na jeho denáru

© Vratislav Vaniček, 2004
Recenzoval Jan Klápště

ISBN 80-7021-655-7

Kontury nové královské politiky: zápas o Míšeňsko – „Srbsko“, obnovení biskupství v Olomouci a nástupnická otázka

O období druhé poloviny 80. let představuje nedlouhý časový úsek, kdy byly universalistické záležitosti střední Evropy a severní Itálie v zásadě uspořádány podle zájmů císaře Jindřicha IV., v duchu ideologie Říše jako přímé nositelky universalistické křesťanské moci, v tradici spíše „franské“ než „římské“ politiky. Jindřich měl nyní císařský titul, ale za cenu církevního schizmatu a určité kulturní izolace. Říšský protipapež, stíhaný klatbou ještě před svým zvolením, totiž nemohl být autentickou autoritou pro nezávislé západní země, diecéze a klášterní kongregace. Klimenta III. odmítli představitelé obou hlavních větví mnišství, opat clunyjský Hugo a montecassinský Desiderius. Ale také v Německu se šířil clunyjský typ mnišství se středisky v Hirschau, Siegburku a St. Blasien.

Reformní strana v církvi se ovšem ocitala v nesnázích, další vedení boje vyžadovalo sjednocovat síly novým způsobem, mimo Řím. Papežský stolec byl řadu měsíců po Řehořově smrti neobsazen a exilový nadnárodní okruh kardinálů bez územní moci nám může připomínat moderní revoluční internacionály. Tyto okolnosti poskytovaly Jindřichovi čas k novému prosazení své svrchovanosti na území Německa. Ale také český král Vratislav mohl nyní těžit ze své hodnosti, i když mu ji samotný Kliment III. upíral. Až do počátku 90. let dohání dotváření cílů vládnoucích panovníků, kteří nastoupili v 60. letech 11. století. Pak se však pro ně další šance rázně uzavírají.

V Itálii se vedl boj o Řím, ale jeho držení nyní nebylo rozhodující pro celkový úspěch v dlouhodobém zápase o charakter církve a celé duchovní moci. Na postní synodu Klimenta III. v Ravenně se dostavilo v roce 1086 jen pět biskupů. Pokročilejší středomořské země respektovaly reformní stranu, ačkoli ještě neměla nového papeže. To se již týkalo také

oblastí nově konsolidovaných na základě reconquisty na Pyrenejském poloostrově či Sicílii. Symbolickým datem je zde rok 1085 – ovládnutí Toleda kastilským králem Alfonsem VI. a úmrtí vévody Roberta Guiscarda (dne 17. července). Svrchovanost nad většinou území v jižní Itálii a nad Sicílií převzal vévoda Roger I., rozhodný stoupenec papežství. O dva roky později zemřel jiný normanský dobyvatel, král anglický Vilém I. Jevišťe Evropy se postupně stabilizovalo, expanzivní síly nejen válečnické šlechty, ale také italských měst měly být záhy zaměřeny do islámského světa, jak to ukázala invaze janovského a pisánského loďstva, které v roce 1087 donutilo pobřežní arabské oblasti Afriky k odvádění tributu gregoriánskému papežskému stolci.

Vazby „frontových“ katolických zemí k papežství jako jediné legitimní universalistické autoritě byly posilovány dílčími křížovými výpravami, jichž se účastnili na Pyrenejském poloostrově zejména Francouzi. Syn burgundského vévody Jindřich přitom založil sňatkem s dcerou krále Alfonse VI. portugalskou dynastií. Křesťanské státy přes vlastní výraznou identitu respektovaly hispánsko-muslimskou kulturu a přiznávaly podrobeným obyvatelům omezené náboženské svobody, jak to ukazuje zejména Toledo se svým mozarabskými, muslimskými a židovskými čtvrtěmi. Někteří emírové a křesťanští vládcí byli přátelskými spojenci, jako toledský emír al-Mamún a Alfons VI. Právě podpora al-Mamúnova rodu v nástupnických bojích Alfonsem a stranou mozarabů nakonec vedla k převzetí celého toledského emirátu Kastilci.

Reakcí na přičlenění toledského emirátu ke Kastilii bylo pozvání berberských Almorávidů z jejich nové marocké říše sevillašským emírem. V bitvě na pastvině u Sagrajasu (al Zallaqah) v roce 1086 byl Alfons VI. Almorávidy poražen, ale své nové panství již udržel. Naproti tomu sevillašský emirát a další „taifské emiráty“ se staly obětí almorávidské expanze. Ačkoli afričtí dobyvatelé neuměli vůbec arabsky, postupně se přizpůsobili vysokému kulturnímu standardu al-Andalúsu.

Krizové období postihlo naproti tomu jiného spojence gregoriánské strany, království chorvatsko-dalmatské. V roce 1086 někteří *nevirni Hrvatí* zavraždili krále Dmitara Zvonimíra, který neměl dědice trůnu. Tím začalo období vnitřních bojů a uherských vojenských zásahů, které povolávala do země královna-vdova Jelena (Ilona). Král Ladislav kandidoval k vládě v Chorvatsku svého mladšího bratra Lamperta, a později synovce Almoše. Zdá se, že poloslovanský kulturní ráz dynastie Arpádovců příznivě ovlivnil její přijímání chorvatskou šlechtou, která si zase udržela teritoriální svrchovanost. Samotný král Ladislav se po smrti Řehořové začal

přiklánět na stranu Klimenta III., což vyvolalo nesouhlas a emigraci jeho synovce Kolomana. Teprve na počátku 12. století však právě král Koloman po nástupu vlády obnovil gregoriánskou orientaci Uher a vytvořil korunovací v Biogradu (1102) uhersko-chorvatskou unii. Tím získali Arpádovci přístup k moři – dříve než Piastovci či Kapetovci.

V Itálii byl zatím zvolen za papeže reformní stranou opat Desiderius a přijal jméno Viktor III. Část kardinálů však byla s tímto výsledkem nespokojená, protože se zachoval kompromisně k Jindřichovi IV. (ve snaze uchránit svůj klášter), ale již 16. září 1087 Viktor III. v Monte Cassinu zemřel.

Novou perspektivu pro církve přinesla volební synoda, která byla svolána do Terracina na 8. března 1088. Za kandidáty byli nejdříve určeni kardinál-biskup Jan z Tuskula, arcibiskup capujský Robert a opat z Monte Cassina Oderissius. Tato situační převaha jihoitalského kléru se však nakonec neprosadila. 13. března vzešel papež ze čtyř kardinálů-biskupů. Stal se jím Francouz Ota, kardinál z Ostie, který přijal jméno Urban II. (podle *Urbs* – „Věčné město“ Řím), jehož působení v Německu jsme krátce sledovali. Byl zvolen kardinály-biskupy Janem z Porta, Janem z Tuskula a Petrem z Albanu (čtvrtým byl on sám). Následujícího dne se nový papež setkal s předáky reformní a protijindřichské strany v Německu – vévody Welfem IV. a Bertholdem, arcibiskupem salcburským Gebhardem, biskupy Wigoltem Augšpurským, Altmanem Pasovským a dalšími. Nový papež se obrátil veřejným listem na opata Huga s žádostí o podporu při sjednocování církve a křesťanstva.

Síla autentického papežství, jen zdánlivě zlomeného přívalem vojenské moci a oddělením od Říma, začala znovu stoupat. Nástupce milánského arcibiskupa Thedalda Anselm se nechal vysvětit od biskupů určených papežem Urbanem a obdržel od něho *pallium*. Dne 15. prosince 1088 se Urban usadil v Anagni, kde vydal privilegium pro opaty v Cluny (mohli vystupovat s biskupskými odznaky), čímž ukázal další vývojový směr papežské politiky odchylný se od Německa a od říšské císařské ideje.

V Německu sice dosáhl postupně císař Jindřich IV. odstranění dvouvládí, ale tento úspěch byl vlastně jen obnovou předchozích kompromisů. Zprvu se císař snažil prosadit násilněji své cíle, zejména při výměně biskupů, ale nesetkával se s kladnou odezvou. Příznačné bylo obsazení pasovského biskupství faktickým prodejem (dnes by ekonomové řekli „obálkovou metodou“) würzburskému kanovníkovi Tiemovi, zatímco dosavadní biskup Altman, jeden z vůdců papežské strany, vykonával svou duchovní autoritu jen na území rakouského markraběte.

Nepřiliší úspěšný byl Jindřich IV. opět v poli. Boj v Německu stále pokračoval. Císař byl znovu poražen ve vojenském střetnutí, v bitvě u Pleichfeldu v Duryňsku dne 11. srpna 1086. *Ted' se ukázalo, na či strana je spravedlnost*, prohlásil magdeburský arcibiskup Hartwik za stranu vítězů, k nimž patřili vedle protikrále Heřmana také vévoda Welf IV. a markrabě brunšvický a míšenský Ekbert II.

Císař Jindřich IV. nechal vysvětit svého syna Konráda dne 17. července 1087 na římskoněmeckého krále v Cáchách. Koncem roku zemřela císařovna Berta, která podporovala Jindřicha v jeho zápasech a měla asi podíl na stabilizaci císařova jednání. Císař pak již v následujícím roce získal za snoubenku již zmiňovanou krásnou vdovu Eupraxii ze Stade s rusko-poloveckou krví, dceru kyjevského knížete Vsevoloda.

Cílem Vratislavovy politiky po pražské královské korunovaci bylo rozšířit své panství v celém Míšeňsku, starém *Srbsku*, jak tento kraj nazývá kronikář Kosmas ještě v první polovině 12. století. Nelze tedy přijímat obvyklý názor, že královská koruna poskytnutá Jindřichem byla kompenzací za ztracené územní zisky v Říši. Vratislavova územní pozice přitom byla v regionu již předtím významná. Ovládal Budyšínsko, na levobřeží Labe hrad Hvozdec a jeho klientem byl dále na západ v Osterlandu hrabě Wiprecht Grojčský. Pod jejich částečnou kontrolou byla obchodní tranzitní cesta mezi Lipskem a Vratislaví. Oba vedli boj proti Ekbertovi II., pokud tento kolísavý, ale bojovný markrabě stál na straně saských vzbouřenců. Ekbert byl dokonce pokládán za možného protikrále.

Hrabě Wiprecht Grojčský, prý na přímmluvu Vratislavova syna Bořivoje (uvádí detailně Kosmas), se oženil s Vratislavovou druhou dcerou Jitkou (odlišná od Jitky, manželky Vladislava Heřmana), která obdržela velké prestižní věno ve stylu říšské politiky – Budyšínsko a území Nišanů. Tím se dále rozšířila dynastická síť Vratislavova obklopující Míšeňsko. Další oporou Vratislavova vlivu se měl stát nový míšeňský biskup Felix, jenž měl vystřídat předchozího mocného Benna. Vratislav doufal, že od Jindřicha IV. získá potvrzení své reálné vlády v Míšeňsku. Slovanská komponenta v těchto končinách byla ještě výrazná, jak jsme to viděli na donaci místního velmože Bora pro míšeňský kostel v roce 1071, a snad mohla být dobře adaptována k modelu české státnosti, i za spoluúčasti německých rytířů.

Odevzdání Budyšína Wiprechtovi nepokládal asi Vratislav za ztrátu; potřeboval naopak německé vazaly a spojence. Sám se v roce 1087, jak vypravuje kronikář Kosmas, vydal i s vojskem *Zribiam* (do Srbska – míněny slovanské oblasti na východ od Sály), které mu prý daroval císař

Jindřich *in perpetuum* (natrvalo). Cílem akce byla oprava hradu Hvozdec v Míšeňsku, která měla manifestovat moc českého krále.

Vratislavova míšeňská politika v druhé polovině 80. let se ale nesetkala nakonec s úspěchem, z rozsáhlé moci zůstala jen torza. Prvním neúspěchem byla nepřízeň papeže Klimenta III., který se postavil proti Felixovi a uznal za míšeňského biskupa Benna. Ten sice nevystupoval proti Vratislavovi, ale upevňoval silnou a nezávislou územní pozici.

Vratislavův nátlak na Ekberta II. ale uvítali hlavní představitelé saského odbojného episkopátu, arcibiskup Hartwik a biskup halberstatský Burchard, synovec kdysi mocného arcibiskupa Annona Kolínského. Markrabě Ekbert totiž pěstoval vlastní, příliš válečnický deformovanou politiku, při níž ohrožoval oba preláty. Ti se obrátili na Vratislava jako na možného prostředníka. Královská hodnost i reálná síla tedy povznášely Vratislavovu prestiž, jak to dokládají také pozdravy z klášterů sv. Emaramma v Řezně a hersfeldského opatství ve Frankách z této doby. Vratislav také podpořil vlastním darem založení Wiprechtova kláštera v Pegau.

Jednání se saskými biskupy vyvolalo nedůvěru v Jindřichově straně. Čechy byly příliš cenným spojencem na východě, jejich případný politický obrat by znamenal podstatnou změnu v soustavě střední Evropy. Arcibiskup mohučský Wezilo kritizoval příkré postoje Klimenta III. proti Vratislavovi a varoval českého krále před saskými a gregoriánskými „svůdci“.

K širším souvislostem míšeňského tažení se ještě vrátíme, neméně zajímavé jsou detaily z tehdejších událostí, které zachycují vnitropolitické trendy. Zatímco všichni Češi byli zabraní na Hvozdcí svou činností, vypravuje Kosmas, odeslal Vratislav dvě čety (*duas scaras*) vybraných bojovníků pod vedením svého prvorozeného syna Břetislava na výpravu, která měla pomstít „příkoří“, jehož se Čechům dostalo ve vsi Kyleb. Tehdy byli při potyčce s lokální elitou, možná jen vesničany, zabiti dva velmožové, Načerat a Vznata, *primi inter primates* (první mezi předáky). Odvetná pirátská akce proběhla podle Kosmy velmi profesionálně – statky vesnice byly zapáleny, obyvatelé byli obráni o vše včetně řemíneků na střevících žen a bojovníci odehnali koně a dobytek.

Pak se však do bezchybného výkonu trestného komanda vloudila chybička, když se mladý kněz chtěl z rozmaru vykoupat v řece. Našel si k tomu i příjemné místo u řeky. Nařídil proto štitonošům, aby pokračovali v cestě, ale předáky pozval na oběd. Předák Aleš mu vzkázal: *Není to tvá Vltava nebo Ohře, kde se koupeš, neotálej, neseš poklady hrdinů.* Ale představitel mladé generace skeptické k úspěchům generace otců odpověděl: *„Je vrozeno starcům, že se více bojí konce života...“*.

Zatím se přiblížil k idylce u řeky „železný pluk“ Sasů, který asi již předtím sledoval počínání českého vojska. Také tito saští bojovníci byli profesionálové, nepochybně náleželi markraběti Ekbertovi, jenž byl nyní zbaven léna. Vyslali na dohled Čechů skupinu jezdců, která se pak dala na předstíraný útěk, aby odlákala další část bojovníků. Pak udeřili saští bojovníci na předáky a strhla se krutá řež. V ní byl zabit nejen „bojácný stařec“ Aleš, ale také jeho mladý zeť Ratibor, bratři Braniš a Sláva, zatímco další byli zraněni, včetně prince Břetislava. Nakonec byl saský útok odvrácen.

Do světa válečnické šlechty nás však zavádí Kosmas jen okrajově, v souvislosti s jinými tématy, v nichž se projevuje kronikářova nechuť vůči Vratislavovi. Proto také vůbec zmiňuje další tažení do Srbska v roce 1088. Tentokrát měl být hrad Hvozdec, v minulém roce přestavěný (*reedificare*), přemístěn na pevnější místo. Přitom došlo k jednání, které leccos vypovídá o životním stylu a provázanosti elit. Jeho hrdinou byl rytíř Beneda, syn Juraty z rodu velmože Tase.

Rytíře Benedu líčí Kosmas jako antického hrdinu: *mladík statného ducha a skvělou postavou také, jak kdysi býval Hektor*. Tento bojovník byl nucen odejít do vyhnanství pro nějaký spor s králem, ale uchytil se v Polsku ve službě kněžny Jitky, tedy v mazovské kolonii Čechů. Po její smrti přišel za hrabětem Wiprechtem s žádostí o přimluvu. Hrabě mu doporučil, aby zatím odjel do Míšeň k biskupovi Bennovi. Když se Vratislav dozvěděl, že Beneda je v Míšni, pozval ho k setkání do tábora u Hvozdece. Jen mimochodem kronikář zmiňuje, že Beneda měl pozlacenou rukojeť a jílec svého zřejmě pověstného meče. Král s rytířem vyšli z tábora, uvádí kronikář, provázen komorníkem Vitem Želiborícem. Když byli mimo dohled, tak prý vylákal král na Benedovi jeho meč a nařídil komorníkovi, ať ho spoutá do kozelce.

Se skutečnými hrdiny se však neztuje. Beneda vytrhl meč komorníkův a těžce Víta zranil. Pak s jeho chatrnějším mečem svedl souboj s králem, kterého třikrát zranil lehce. Na výkřiky přiběhli bojovníci z tábora a jistý Kukata zabil Benedu širokým tesákem. Král pak dal vláčet mrtvolu Benedy koněm po poli, ale jak vykládá dovětek k textu kroniky, rytíř byl pohřben jako „mučedník boží“ na hradě Míšni před branou kláštera sv. Jana. Veřejné mínění tedy Vratislava odsuzovalo. V. Novotný pokládá královo úskočné jednání za projev podráždění z nepříznivého průběhu sporu o Míšeňsko.

Vratislavova druhá výprava do Míšeňska následovala totiž po přepadení halberstadtského biskupa Burcharda, k němuž došlo zřejmě na

pokyn Ekberta. Biskup byl zraněn a dne 7. dubna 1088 zemřel. Vratislav chtěl demonstrací moci v „Srbsku“ a styky se Sasy dotlačit císaře k tomu, aby mu definitivně Míšeňsko udělil. Jindřich IV. však rozhodl za měnící se situace jinak a v Quedlinburku předal míšeňskou marku v léno Jindřichovi, synu markraběte Deda. Tímto rozhodnutím v roce 1088 vstupují do dějin jako páni Míšeň po Ekbertovi Wettinové a zůstali v ní až do roku 1918, ačkoli se je pokusili čeští Přemyslovci ještě dvakrát vytlačit.

S císařem se však sám dohodl arcibiskup magdeburský Hartwik. Vyčerpávající odboj neměl nyní dostatečné perspektivy a císař od nátlakové politiky ustupoval. K podmínkám arcibiskupa ovšem patřilo, že druhý Hartwik, kandidát císařské strany, zůstane opatem v Hersfeldu. V reakci na tento vývoj protikrál Heřman opustil Goslar a přesunul svůj dvůr do Lotrinska, odkud pocházel.

Protože na císařově straně stál opět saský vévoda Magnus z rodu Billungů, naskytl se Jindřichovi IV. příležitost nezávisle na Vratislavovi politicky izolovaného Ekberta zničit. Ukázalo se však, že markrabě má skvělé válečnické schopnosti. Císař dorazil s říšským vojskem do Duryň-

Interiér klášterního chrámu v Quedlinburku

ska, kde Ekberta oblehl v srpnu 1088 na hradě Gleichen. Ponechal zde však branné síly spojenců a dobýval pak ještě další Ekbertovy fortifikace. V prosinci podnikl Ekbert prudký výpad z hradu, vytáhl na sever a dobyl Quedlinburk, kde v předním říšském ženském klášteře pobývaly císařova sestra a snoubenka. Na Quedlinburk se ihned valilo říšské vojsko pod vedením arcibiskupa Hartwika, zatímco císař dobyl dne 24. prosince hrad Gleichen.

Ekbert však mezi tím s vojskem zase Quedlinburk opustil a vrátil se rychle do Durynska jinou cestou, takže arcibiskup jej minul. S vánočním svátečním večerem pak dostal císař na Gleichenu nečekaný dárek – před otevřeným hradem se zjevil markrabě Ekbert ve chvíli, kdy slunce zapadalo. V zoufalé panice měl Jindřich jako obvykle štěstí, zachránil se útekem do temné zimní noci, zatímco v boji byl zabit jeho rádce hrabě Berchtold. Markrabě Ekbert opanoval hrad a zajal arcibiskupa brémско-hamburského Liemara a další osobnosti.

Politický dosah tohoto vítězství však nemohl být velký, protože protikrál Heřman ze Salmu již před tím dne 28. září 1088 zemřel. Ekbert byl sice pokládán částí saské veřejnosti za možného dalšího protikrále, ale knížata neměla zájem na novém gradování bojů. Císař na něj počátkem roku 1089 vyhlásil klatbu a izolovaný Ekbert padl již v roce 1090. Jím vymřela rodina Brunonů, která vládla v Brunšvicu, Míšeňsku a Frízsku. Dědicem jeho statků (nikoli však Míšeňska) se stal manžel jeho sestry Gertrudy Jindřich, syn Oty z Northeimu. Dcera Gertrudy a Jindřicha Richeza přenesla pak dědictví Brunonů na Lothara III. ze Supplinburku, budoucího vůdce saské opozice a císaře, který na trůně vystřídá dynastii sálskou.

To však byla vize, kterou by si jen málokdo dokázal představit. Převaha legitimního krále ze sálské dynastie byla nyní tak jednoznačná, že již nebyl zvolen žádný protikrál. Pacifikační trend v Říši převládl, jak to ilustrovala na jaře roku 1089 korunovace Eupraxie na *reginu* (královnu; jako manželka císaře je však označována často za císařovnu) z rukou magdeburského arcibiskupa Hartwika. Jindřich IV. mohl nyní také ovlivnit poměry v Dolním Lotrinsku (tj. Nizozemsku), kde jmenoval vévodou markraběte antverpského Gotfrýda z Bouillonu.

Problémem však zůstalo řešení otázek v Itálii spojených s papežstvím. Kliment III. na postní synodě dosáhl konformního výroku, že poddaní jsou povinni poskytovat svým vládcům službu. Zároveň se chtěl Kliment postavit do boje proti simonii, aby si zajistil věrohodnost. Svého synovce Otu však v duchu nepotismu jmenoval hrabětem ze Sutri. Gregoriánský papež Urban II. zahájil tažení na Řím, které bylo velmi působivé. Římský

lid rozložil před ním koberce od brány až do chrámu sv. Petra (což dokládá, že město se již ekonomicky vzpamatovalo).

Vzdor svému jménu se však papež příliš na Řím nevázal. Dne 10. září 1089 zahájil synodu v Melfi, kde byl opakovaně bezvýhradně požadavek zákazu investitury a svatokupectví. K dalším závěrům patří kánon o zákazu nošení nápadných krojů duchovními, bylo zakázáno je věznit, byl stanoven věk k zastávání úřadů. Tyto zásady byly opět ideály, které měly být dlouhodobě naplňovány. Před zraky otců účastných na synodě pak převzal vévoda Roger I. své země v léno od papeže předáním korouhve.

Kliment III., označený v Melfi za „Baala“, se zatím pokusil opět zmocnit Říma, ale byl odražen římskou městskou hotovostí. Do Itálie přišel v téže době v úboru poutníka syn vévody Welfa IV., teprve sedmnáctiletý princ Welf V. Pod patronací Urbana II. byl pak uskutečněn dobově senzační politický sňatek mezi Welfem s makraběnkou Matyldou Toskánskou, která ovšem byla vůči němu již pokročilejšího věku (přes čtyřicet let). Také toto spojení – jakkoli politické a později neúspěšné – ovšem ukazuje fatální dobovou vnitřní provázanost Říše a její universalistický ráz. Císař Jindřich IV. rozhodl v reakci na příznivou situaci v Německu a nepříznivý vývoj v Itálii o novém tažení na Apeninský poloostrov, kde chtěl zejména rozbít Matyldino „království“ těžce ohrožující postavení lombardských biskupů i papeže Klimenta.

Na přípravě tohoto tažení se však již Přemyslovci ani pomocné české oddily nijak nepodíleli. Vratislav sice udržoval svou prestiž v Říši, ale zjevně se odtáhl od císařského dvora a pěstoval samostatnou politiku, jako ostatně již před rokem 1074. Tentokrát, v závěru své vlády, se znovu soustředil na cíle politiky vnitřní.

Důležitou okolností (nejen pro středověký svět) byla generační výměna. Okruh vládců 80. let 11. století se skládal již ze starců nebo zralých mužů, v rozporu s premisou, že středověk byl společenstvím dětí a mladých. Zároveň se otevírala zvláštní šance pro ty, kteří ve zdraví přežili své souvěkovce a mohli se stát charizmatickými starci.

Kosmova kronika posuzuje závěrečný úsek Vratislavovy vlády sice úplněji, ale s negativním pohledem, který jen částečně souvisí se ztrátami kapituly v důsledku založení a obnovy olomouckého biskupství. Kronikář zřejmě akcentuje také pohled mladé generace Břetislava II., Vratislavova syna. Zároveň je však zajímavé sledovat, jak se za nového napětí dále tematizovala politická kultura české elity.

Vratislav chtěl přitom původně právě na svých synech stavět a rozšiřovat svou moc proti svým mladším bratrům. Dne 9. června 1087 zemřel

Ota Sličný, vévoda olomoucký. Ota byl pohřben v klášteře hradištském, který založil. Z dalších členů dynastie přišel o život v roce 1086 syn knížete Sptyihněva, patriarcha akvilejský Svatobor, *genere Sclavus*, za domácích střetů bojů ve městě.

Ota Sličný po sobě zanechal syny Svatopluka a Otu s jejich matkou Eufemií Uherskou. Vratislav nastolil v údelu svou přímou vládu, která může být chápána jako regentství. Pak však přidělil Olomouc a jiné hrady svému mladšímu synovi Boleslavovi, snad až v roce 1090, zatímco Eufemie v průběhu sporu uprchla se syny do Brna ke Konrádovi.

Vratislavovo jednání kronikář odsuzuje, protože šlo proti konvencím doby o nástupnictví synů v držbách otců, běžné na Západě i v lénech (v Říši). Na druhé straně mohl panovník vyměňovat držitele úřadů a za úřady mohl také pokládat knížecí stolce v Olomouci a Brně. Je zřejmé, že při obsazení Olomouce se Vratislav – možná též z pozice autority krále – již nehodlal vázat dávným rozhodnutím Břetislava I., které nemuselo platit nijak jednoznačně pro následující generaci Přemyslovců. Další pravidla hry chtěl zřejmě stanovit Vratislav jako král.

Objektivní okolností k této aktivitě se stal problém vysokého počtu členů dynastie, který překračoval dimenze doby úmrtí Břetislava I. V roce 1109 pak oglosuje vyšehradský kastelán Fabián rozkvět dynastie slovy, která Kosmas zapsal v hexametrech:

*Běda ti, česká země – jež nejsi tak obzvlášť širá –
poněvadž mnohým pánům jsi poddána, společná všem,
kdož jsou mužského rodu a veskrze z panského kmene
zplozeni, dvacet už jest těch panáčků,
čítám-li správně.*

Potřebou bylo udržet při zvyšujícím se počtu Břetislavových vnuků kontury pevné moci, zajištěné především jednotným prostorem Čech. Velmi důležitá však při tom byla také součinnost Olomoucka jako mocného území hraničícího s Uhry a Polskem. Vratislav se snažil založit precedent, že český vládce může znovuobsadit moravské stolce v souladu s potřebami vlastní politiky, tj. především vlastní rodiny. Zároveň by však bylo nutné ostatní členy dynastie nějak majetkově vybavit.

Budoucí vývoj byl však determinován odlišným strukturálně správním trendem Čech a Moravy. Zatímco v Čechách zůstala Praha dominantním centrem veřejné moci a správní úředí (Žatecko, Hradecko) jen ojediněle přerůstaly do knížecích celků (např. úděl Děpolticů ve

východních Čechách na přelomu 12. a 13. století, který měl zahrnovat „čtvrtinu země“), na Moravě měli držitelé velkých celků charakter panovníků. Jak jsme si ukázali, tak si to v podstatě vyžadovala specifika země a potřeba jejího zajištění pro český stát ve středoevropských souvislostech. Moravská aristokracie se tak soustřeďovala kolem knížat olomouckých a brněnských, i když mohla být doplňována rody přicházejícími z Čech.

Vratislavova aktivita v Olomouci byla dovršena jmenováním nového biskupa pro Moravu. Tomu předcházely spory mezi Vratislavem a Jaromírem, které se vyostřovaly při příležitostech, kdy měl biskup králi nasazovat korunu. Podle pozdějšího privilegia pro Vladislava II. (I.) to bylo pětkrát do roka (i to ukazuje na vysoce sakrální ráz královské moci). Kosmas posuzuje žárlivé bratry velmi skepticky. *Onen starý had, nepřítel lidského pokolení, jenž nikdy nespí* (jímž je míněn *d'ábel, rozsévač různic*), nemohl snést díle, *by bratři v pokoji žili. Jednoho, krále, pokouší lichou touhou po slávě a cti, onoho – biskupa – štve domýšlivostí a pyšnou nadutostí*. Kosmas tak zachycuje vzorovým způsobem, v návaznosti na středověkých moraliťáků, lidské nectnosti obou nejvyšších, byť konsekrovaných stavů.

Královská hodnost při tom hrála svou roli. Vratislav *chce jako král panovati a vynikati, Jaromír nechce jeho rozkazů poslouchati, nýbrž se přiznává poddanstvím toliko k císaři, od něhož přijal biskupství*. Král nakonec *nikoli z rozumu opět dosadil biskupa v zemi moravské, svého kaplana Wezela*. Tím Vratislavem porušil, uvádí Kosmas, privilegium (bohužel nezachované) papeže Klimenta.

Je ovšem otázkou, jak by takové jmenování mělo vypadat. I když zde Vratislav projevili „královské právo“, stěžel asi Wezela investoval. Spíše se zdá, že jej jmenoval do čela diecézní správy v Olomouci s tím, že stolec biskupa bude teprve dodatečně obsazen, jakmile se uvolní také stolec Jaromírův. Je zajímavé, že si Jaromír nešel stěžovat do Mohuče nebo k císaři, ale zamířil do Uher. Možná si získal Vratislav předchozí souhlas od Jindřicha IV. (který později rozdělení akceptoval). Kosmas jistě informovaně uvádí, že Jaromír směřoval se svou stížností ke Klimentovi, s nímž byl v kontaktu.

Tento politický krok však zůstal nedokončen. Biskup cestující určitě přes Podivín a Slivnici na uherském území onemocněl a v Ostřihomi dne 26. června 1090 zemřel. Ze scény tak mizí druhý z Břetislavových synů, muž jistě s velkým osobním kouzlem, vzdělaný a schopný, personifikující však zároveň církevní protipól monarchické výstavby bratra Vratislava. Kosmas v rámci nekrologu na biskupa, kterého kritizuje i obdivuje, připo-

míná jeho charitativní skutky, které asi nebyly nijak samozřejmé. Patřila k nim denní výživa čtyřiceti chudých. K zajímavým detailům patří, že měl každý rok dva pláště, zimní a letní, které pak odevzdával svým kaplanům.

Kliment III. reagoval velmi rychle na uprázdnění pražského biskupského stolec a doporučil Vratislavovi, kterého tituloval uctivě *glorioso princeps*, kandidáta na biskupa. Měl to být kněz Vratislavovi „věrný“, nezávislý na císaři. Když dne 4. března 1091 svolal král Vratislav II. *omni clero ac populo Boemorum*, nenarazil již se svým kandidátem na pražský stolec na žádné překážky. Novým biskupem byl zvolen Kosmas, jmenovec našeho kronikáře, patrně domácího původu. To bylo v době, kdy císař vyřizoval císařské věci v Lombardii, poznáváme kronikář Kosmas, protože k těmto „věcem“ patřila také biskupská investitura. Na ni se však vypravili dva biskupové, nejen Kosmas Pražský, ale rovněž Ondřej, zvolený na stolec olomoucký, dodává bez bližšího vysvětlení kronikář.

V dubnu tohoto roku (1091), jak píše Kosmas, *shořel kostel svatých mučedníků Víta, Václava a Vojtěcha na hradě v Praze*. Práce celé generace ale byla jen částečně narušena a záhy začala intenzivní přestavba.

Tato událost byla jakoby symbolickým znamením pro ořesy vnitropolitické. O vratkosti své královské moci se přesvědčil král Vratislav. Vytáhl tehdy s vojskem proti bratrovi Konrádovi Brněnskému, který poskytoval azyl rodině Oty Sličného. Vratislavův syn Boleslav, nový olomoucký kníže, sice asi ještě předtím zemřel (11. srpna, 1090 nebo 1091), ale Vratislav nechtěl Olomouc ztratit. V sázce byla jeho prestiž ohrožená smělou kritikou bratra, ale nejspíše také snaha o prosazení celkové změny v systému nástupnictví. Původně chtěl patrně dosáhnout nástupnictví syna na úkor Konráda. Zdá se, že dokonce ustanovil svého prvorozence Břetislava za spoluvládcce, jak to naznačují denáry, které nesou na aversu portrét Vratislava a Krista (dvou „králů“), na rubu pak poprsí knížete s nápisem BRACISLAVS DUX.

Denár Boleslava, syna Vratislava II., jako knížete olomouckého

Tažení k Brnu však mělo překvapivé důsledky. Odhalilo totiž, že ještě silnější nebezpečí pro stabilitu než spor s bratrem skrývá generační problém, ambice syna a mladých předáků. Také urozené rody procházejí v podmínkách úspěšného vývoje českých zemí rychlým vzestupem a mladí se tlačí na posty otců či strýců, často v družinách princů. Někdy se prosazují méně urození, ale schopní a ctižádostiví služebníci, ti však získávají pozice postupně.

Vratislav vedl své vojsko jistě po Trstenické stezce a nařídil obležení Konrádova brněnského sídla. To leželo v údolí v prostoru Starého Brna. Až ve 13. století bylo přesunuto při lokaci města do jiné polohy. V centru Starého Brna odkryl archeologický výzkum rotundu asi z počátku 11. století, na niž navazoval pozdější kostel Panny Marie spojený s právem vybírání berně. Obchodní cesta zde překonávala řeku Svratku a vedlejší přítok Svitavy, pak stoupala pod Špilberkem směrem do Čech, k Litomyšli. Jádru hradiště leželo v údolí a bylo obehnané hliněnými valy, zcela se tak odlišujíc od výšinné Olomouce. Jižně od Brna při cestě do Znojma leželo proboštství Rajhrad spravované z Břevnova.

Kronikář popisuje obležení Brna velmi detailně, opět však jen bezděčně. Král se rozhlížel po okolí z vyvýšeného místa obklopen *terre magnatibus* (velmoži země) a určoval, kde si který *comes* rozloží stany. Přitom si neodpustil jedovatý vtípek *villicus* Zderad, zřejmě hlavní správce knížecích majetků v Čechách, který prý ostatně celou výpravu svými radami zosnoval. „*Pane králi, poněvadž si tvůj syn v létě rád hraje a koupá se v řece, je-li tvé milosti líbo, ať si postaví stany podle řeky na této straně hradu.*“ To byla nářezka na neúspěch, který mladý Břetislav způsobil na výpravě v Míšeňsku.

Toto špičkování asi odráželo napětí mezi sebevědomím starých válečníků a ambiciózností mladých. Břetislav se však pokládal za uraženého stejným způsobem, jako kdysi Spytihněv abatyši. Mezi králem a jeho druhy mohla panovat solidarita bojovníků ze starých bitev, ale Kosmas v případě Zderada uvádí, že byl celkově neoblíben. Vilik tak možná představuje spíše „královu stvůru“, asi typickou při provozu panovnického ekonomického zázemí.

Kosmas vykládá další vývoj psychologicky. Jinoch Břetislav prý trpěl, *jako kdyby mu jedem kalený šíp poranil srdce. Smuten odešel z tábora a nepožil jídla, dokud nevyšly hvězdy. Za tmavé noci pak svolal své druhy ...* Mladíci se rozhodli Zderada zabít, ale téže noci se Břetislav spojil ještě s obleženým strýcem Konrádem. Vystoupil tedy na principu cti celé dynastie. Konrád prý vzkázal: *Neboj se uhasit oheň, který mne neméně páli než tebe.*

Jak pokračuje kronikář, *na úsvitě vzkázal Břetislav Zderadu vladaři, že by se s ním rád sešel, kde mu libo, k tajné poradě. On, nic zlého netuše, vzal sebou předáka Držimíra.* Břetislav se domluvit se svými bojovníky, aby zaútočili ze zálohy, až hodí své rukavice Zderadovi na prsa. Při setkání vyčetl princ vilikovi všechny možné urážky z minulosti, pak k němu mrštil rukavice (mířily prý na hlavu), a rychle ujížděl pryč. Na toto znamení se vyřítili *jinoši plní ohně*, Nožislav, Držkraj a Borša, kteří Zderada nabodli na kopí a zabili ho. Tak *prý přítel štěstiny klamně, byl z vrcholu jejího kola stržen*, komentuje uspokojeně kronikář.

Ale předák Držimír přiběhl zsinalý do tábora a oznámil králi, co se stalo. Všichni prý mladíka chválili, pouze král Zderada želel. Vražda předního úředníka byla ovšem útokem na právo a králův majestát, lze říci, že předznamenala nástup krutých časů, jimž podlehl mezi prvními nedlouho po nástupu k vládě také rukou vraha samotný Břetislav II. Kosmas si tyto souvislosti asi neuvědomoval, možná pro předpokládané spory Zderada s kapitulou při odvádění různých dávek. Vždyť negativní tvář státu při vybírání daní popisovaná Kosmou podle biblického vzoru mohla být spojena ve středních Čechách s úřadem vilika.

Břetislavův čin vedl k rozpadu vojska, jako dříve na Dobeníně. Břetislav přenesl svůj tábor za blízký pahorek, *a za ním šla větší a statečnější část vojska.* Tento pohled mohl být poučný pro císaře Jindřicha IV., i jeho čekal podobný závěr panování. Rozdělení vojska však nevedlo k bitvě, jednalo se spíše o emotivní rozdělení předáků do dvou stran, přičemž na obou stáli vlastní příbuzní.

Ze situace zatím těžil kníže Konrád a jeho manželka Virpirka. Je jasné, že Vratislav poznal, že příjemné mírně despotické vlády se nikdy nedožije, taktizování a pružnost si bude muset udržet do konce života. Nyní mu šlo o to udržet dosavadní systém, včetně postavení Konráda v Brněnsku. Do momentální situace vyvolané zabitím vilika zapadala údajná řeč kněžny Virpirky, která předstoupila následujícího dne před krále a jeho předáky. Nejdříve německá Konrádova manželka odsoudila „politickou kulturu“ krále. Poučila ho o zásadě lenního práva, že napadl bratra, kterého měl ochraňovat. Nakonec navrhla usmíření krále se synem

Král jako zkušený taktik uzavřel smír jak s Konrádem, tak s Břetislavem. Postupem syna se však jistě cítil zklamán a ohrožen. Jak naznačuje Kosmas, *odpustit jeho zločin se mu po etické stránce ani nesnažil. Dobře-li jsi učinil, nebude nikomu lépe než tobě; pakli zle, bude hřích tvůj stát ve dveřích* (tak zní kronikářova parafráze). Pak se Vratislav se svými věrnými vrátil do Prahy.

Denár Konráda jako knížete brněnského, reversní strana byla vyčleněna pro svatého Petra, zde též se symbolem Říma

Kněžna Virpirka ve své řeči údajně poukázala také na to, že kořist mnohem větší najde král *uprostřed svého království... v podhradí pražském a v ulici vyšehradské. Tam jsou Židé mající plno zlata a stříbra, tam jsou ze všech národů nejbohatší kupci, tam jsou nejzámožnější „monetarii“, tam je tržiště, na němž se z bohaté kořisti přebohatě dostane tvým bojovníkům.* Tento výčet je pozoruhodnou vizitkou mírové ekonomické politiky Vratislava. Výzva k pogromu by asi stěží pocházela od kněžny (jak soudí V. Novotný), ale patří k příznakům kulminačních, až krizových jevů Vratislavova panování. Rozdíly v bohatství byly takové, že to tradiční společnost nemohla strávit. Proč loupit v Sasku, když stejná kořist se najde bez rizika i v Praze, zvláště když byl zabit vilik, který možná zahraniční kupce a Židy ochraňoval? Pogromy patří k jevům následujících let.

Kolísání politické kultury charakterizoval později podle kronikáře Kosmy hrabě Wiprecht slovy: za krále Vratislava má rada něco plativala; *nyní žijí na světě lidé takových mravů, že sebe sami za něco mají, ač nic nejsou, a nelíbí se jim nic, co jiný radí, nýbrž jen to, co si myslí sami.*

Rozkol mezi předáky měl však takovou povahu, že odvrácení střetu nemohlo být zajištěno smířením u Brna. Vratislav se zaměřil na udržení „institucionální“ moci, tj. ovládnutí světských a duchovních úřadů. Shromáždil elitu státu včetně knížete Konráda, kterému složili předáci přísahu jako nástupci Vratislava. Tím prokázal Vratislav ústupek ve prospěch seniorátu.

Opatření o změně nástupnictví mělo zastavit příliv stoupenců mladého Břetislava. Ten zatím pobýval se svým vojskem ve východních Čechách. Jeho stoupenci se cítili být ohroženými, *nikdo neodvážil se vrátit do svého domova*, neboť by mohli být postaveni před soud. To se ovšem asi týkalo zejména Zderadových vrahů. Král prý připravoval útok na

Společný denár krále Vratislava (avers) a jeho syna, knížete Břetislava (revers)

tento válečný voj, proto Břetislav přitáhl k Praze a utábořil se u potoku Rokytnice. Zde nabídl otci válečné střetnutí.

Kosmas popisoval diferenciaci elit u Prahy jak generačně, tak sociálním stylem: k Břetislavovi se přidala *mládež stejného věku a většina předáků, totiž lidí osobně ráznějších a v boji statečnějších*, Vratislavovi zase *práli biskup Kosmas, představení kostelů a všichni oni věkem starší a v radě užitečnější*, ale byl také podpořen *vší válečnou hotovostí lidu*. Kdyby došlo k bitvě, bylo by to největším zločinem od založení Prahy, je přesvědčen kronikář.

To, že k bitvě nedošlo, se přičítalo zásahům zemských patronů svatého Václava a svatého Vojtěcha. Ti při této příležitosti osvobodili vězně. *Při tom vyhodili kládu, do níž nohy odsouzenců bývají ukrutně vsazený. Zatímco strážci prý pevně spali a nevzbudilo je ani vypáčení zadních železem pobitých dvířek, osvobození vězni se vydali do kostela, kde tlumočili výzvu světců k míru.*

Za těchto výjevů navrhl kníže Konrád nové usmíření otci i synovi, a odbojný Břetislav je přijal. Tím byl v zásadě mír zachráněn, pogromy byly odloženy. Vratislav patrně udělil amnestii jemu i jeho druhům. Ale válečná družina vzkázala Břetislavovi: *králi nevěříme, protože dobře známe jeho chytrou lstivost*. Pokud se s ním chceš smířit, tak nás propusť ze služeb a *my odejdeme do ciziny sloužit jinému pánovi*. Břetislav se rozhodl v duchu tradičního válečnictví: *jako bojovník se nemůže obejít bez zbroje*, tak *dux* (vůdce) se nemůže obejít bez válečné družiny. Ačkoli tedy mír uzavřel a mohl zůstat doma, volil odchod do ciziny se svými družiníky.

Velkoryse se k němu zachoval uherský král Ladislav. Jako kdysi přijal exodus Boleslava II. z Polska, nyní vyšel vstříc Břetislavovi. Jeho bojovníkům vykázal Bánov *blízko hradu Trenčína*, a Břetislava s několika druhy povolal na svůj královský dvůr. A tak odtáhlo prý přes dva tisíce *militum*

Kamenný reliéfní medailón
Oběť Abraháмова, nalezený ve
Vltavě pod vyšehradskou skálou

(svobodných bojovníků), kteří sebou *sebrali všechen dobytek i všechny otroky*. Z tohoto obratu se někdy usuzuje, že jiný typ vlastnictví ani neměli. Ale stěží s sebou mohli odvážet (např. Vršovci) polnosti, dvorce či kostelíky. Jak specifikuje Kosmas, mladí bojovníci si na západním Slovensku zřídili lovecký ráj, když další potraviny jim byli dováženy.

Na uherském dvoře Břetislava jistě doprovázeli někteří členové rodu Vršovců, Božej a jeho hlavní rádce Mutina. Ty Břetislav II. nedlouho po nástupu vlády vyhnal a zkonfiskoval jim majetek, přičemž opět připomenul Mutinovi údajně urážky, které si dříve vůči němu dovoľoval, když ještě nebyl vládcem. Nedůtklivý panovník tehdy prohlásil, že pouze strach z Bohu mu zabraňuje, aby mu dal vyloupat oči. Jak vidno, „církvní propaganda“ nesla přece jen ovoce.

Kníže Břetislav II. věnoval později svou krátkou vládu zejména bojům s Polskem. Vratislavova vláda přitom končila v duchu česko-polského spojení. Kronikář Gallus Anonymus uvádí, že český král v roce 1091 vyslal Vladislavovi Heřmanovi tři houfy na pomoc proti pohanským Pomořanům. Zesílené Polsko mělo nyní takové zázemí, že bylo schopno hradiště a území Pomořanů obsazovat. Tím zahájilo svou expanzi k moři, kterou uskutečnil vnuk krále Vratislava, kníže Boleslav III. Křivoústý.

Z událostí roku 1091 je možno připomenout prohršek opata Sázavského kláštera Božetěcha, který za nepřítomnosti pražského biskupa

Kosmy vložil korunu na Vratislavovu hlavu. Také éra Sázavského klášte-
ra dosáhla tehdy lesku, po němž následoval pád. Jak uvádí dodatek ke
Kosmově kronice O založení Sázavského klášte-*ra, král Vratislav rád obo-
hacoval kostel řečeného klášte-
ra. S jeho podporou se stal po Vítovi
a Jimramovi, kteří pocházeli z rodu zakladatele svatého Prokopa, novým
opatem Božetěch. Ten je charakterizován jako muž výsostně kulturní, ale
také prý domýšlivý, popudlivý a občas hříšný. Opat slovanského klášte-
ra uměl velmi krásně malovat a vyznal se výborně ve vytváření nebo rytí
prací ze dřeva i z kamene a v soustruhování kostí. Za zmíněný „přečin“
proti pravomoci biskupa mu Kosmas nařídil zajímavé pokání. Měl vytvo-
řit plastiku Ukřižovaného v životní velikosti, donést ji s křížem na vlast-
ních zádech až do Říma a postavit jej tam v chrámu sv. Petra. Tento úkol
podle kronikáře splnil, což za situace v Itálii nemohlo být jednoduché.*

Král Vratislav odvrátil nelehkou krizi a zachránil pro stát mír. Podržel
si Olomoucko a oddálil nástup Břetislava II. na pozdější dobu. Nyní vyslal
do Itálie biskupy Kosmu a Ondřeje za císařem Jindřichem IV. k jejich in-
vestituře. Císařovi tento akt respektu jistě přišel vhod, jeho tažení v Itálii
se totiž vyvíjelo zcela odlišně než za jeho římské jízdy. Válečnou interven-
ci zahájil v dubnu příchodem do Verony. Hned nato však narazil na neob-
vykle tvrdý odpor Mantovy, který vedl Welf V. spolu s Matyldou. Boje
u Mantovy sledovala celá Itálie a trvaly řadu měsíců, císař nakonec trávil
Vánoce znovu ve Veroně. Až v dubnu 1091 byla Mantova dobyta zradou
v noci, přičemž Welf se zachránil na lodi. Markraběnka Matylda se již
dříve vrátila do Canossy, kterou se císař pokoušel neúspěšně dobýt na
jaře roku 1092.

Do dobyté Mantovy přivedl falckrabě bavorský Rapoto biskupy české-
ho krále. Císař uspořádal slavnostní zasedání biskupů, kde prohlásil:
*Tyto bratry poslal k nám náš věrný přítel Vratislav, král český, abychom
podle kanonického a apoštolského řádu z naší moci potvrdili jejich volbu,
a nechceme učinit toto rozhodnutí bez vašeho souhlasu.* Vidíme, že Jin-
dřich zde mluví zcela vzorně. Ale situaci zkomplikoval jeden přítomný
německý biskup, který se vracel ze Svaté země. Vzpomněl si totiž na
mohučskou synodu v roce 1085, kde byla obě biskupství sloučena. Ani
kronikář však na tomto místě již neoživuje boj Jaromírův. Císař se s při-
pomínkou vypořádal nonšalantně – nyní splním, o co mě prosí můj přítel,
a pak o těch věcech budu ještě uvažovat.

Byl to poslední kontakt mezi oběma panovníky – dosti povahově roz-
dílnými, a přece spolupracujícími. Zakrátko přišla zpráva, že dne 14. led-
na 1092 král Vratislav zemřel. Bližší podrobnosti kronikář Kosmas

neuvádí. Zato kronika mnicha Frutolfa z michelsberského kláštera u Bamberku zmiňuje, že zemřel na zranění po pádu z koně. Brunšvický kanovník od Sv. Blažeje ve své pozdější kompilaci českých dějin (jak ji analyzovala M. Bláhová) dodává, že byl pohřben v klášteře na Vyšehradě, který založil. Úmrtím Vratislava končí také Kosmas druhou knihu svých českých dějin. Ta třetí měla být mnohem náročnější, dramatičtější a krvavější.

Neboť dříve, jak praví Kosmas v předmluvě ke třetí knize, kníže mívával nejvíce v úctě toho, kdo pro spravedlnost nastavil štít. Míni tím jistě dobu Vratislavovu. Proto i přes tendenční nepřiznání k prvnímu českému králi mohl oprávněně konstatovat: *Mezitím zlá zpráva šlehla v náš sluch – že se král Vratislav odebral ke Kristu a že jeho bratr Konrád nastoupil na knížectví.*

Doba a lidé – generační vyznění epochy

Biografie prvního českého krále Vratislava bere na sebe nutně podobu především dějin jeho panovnické politiky. Umožňuje nám však díky její provázanosti zajímavé strukturální průhledy do evropského dění a přitom zcela nestírá ani některé individuální charakteristiky jak Vratislava, tak dalších osobností spoluvytvářejících Evropu druhé poloviny 11. století. Pokusím se nyní shrnout vyznění celé této epochy.

Fyzickou podobu Vratislavovu přibližuje srovnání obrazových pramenů a zachovaných kosterních pozůstatků jeho širší rodiny, tj. břetislavovské linie dynastie Přemyslovců. Širší komparaci můžeme také zachytit jejich „profil“ z hledisek tehdejší politické kultury. Je jasné, že přes válečnický ráz doby netvořili žádný sourozenecký dobovatelský klan, jako tomu bylo u jedenácti synů normanského šlechtice Tankreda z Hauteville, kteří se zmocnili byzantské a muslimské části jižní Itálie a Sicílie. Vztahy mezi členy rodu Přemyslovců v druhé polovině 11. století měly výrazně „zodpovědnější“ ráz, než tomu bylo u jejich předchůdců v 10. století nebo u souvěkých Rurikovců. Také dynastický model u prvních Arpádovců procházel krizovými konfliktními výkyvy, jimž se nevyhnula – za spletitějších okolností – až generace Břetislavových vnuků na počátku 12. století. Přes různé osobní zaměření a ctižádostivost však dodržovali synové Břetislava I. a Jitky Babenberské řadu konvencí a žili na úrovni vyššího stylu středoevropských knížat. K jeho důsledkům patřila schopnost úspěšného osobního jednání i s nejčelnějšími osobnostmi Západu, jakými byl papež Řehoř VII., císař Jindřich IV. nebo markraběnka Matylda Toskánská.

Vysoká úroveň těchto styků souvisí se zapojením Čech do života Říše jako rozlehlého územního jádra tehdejší Evropy, které mělo nadnárodní ráz. To zároveň nebylo na překážku pěstování dynastických styků na

úrovni nezávislé soustavy států středovýchodní Evropy, především s Polskem a Uhry a jejich prostřednictvím s Rusí. Kulturní profil Přemyslovců dokládá jejich vztah k církvi a k umění, kdy se typově nejedná o jakési projevy přízně bohatých náčelníků. Příkladem je osobní zájem Vratislavův o rozvoj slovanské liturgie, výstavba nových chrámů na Vyšehradě nebo vznik souboru zcela mimořádných iluminovaných rukopisů pro potřeby jeho reprezentace. Za Vratislava také dochází k zásadnímu obratu při reformě kléru.

Přemyslovská moc se ovšem opírala o konvence a ideje české společnosti. Původní česká státnost byla v podstatě rozvíjena jako *virtus* celého kmene, jeho územně správních elit a charismatického knížete (v 9. století jich bylo ještě několik). Po částečné christianizaci tohoto modelu dochází v první polovině 11. století k transformaci ideje státnosti. Ztělesňuje ji nyní svatý Václav jako „nástupce“ pohanského Přemysla Oráče v roli mystického nebeského ochránce Čechů a jejich řádu. Rozvoj těchto kultů je ovšem třeba také spojovat s církevními institucemi, kapitulami a kláštery, které již vytvářejí v Čechách jistou síť s významnou koncentrací v Praze a jejím okolí.

Z těchto zdrojů pocházejí také literárně hodnotné kroniky, především Kosmova, podávající dobově specifickou filosofii českých dějin (vznikala od sklonku Vratislavovy vlády). Nebylo tomu ale asi tak, že by český kronikář měl vždy jiné poslání než například Kosmův učitel z Lutychu mistr Franko. Podobné filosoficky zaměřené dějinné pojetí předkládají mnozí další autoři, od říšské orientace (Widukind, Wipo) až po díla patřící do kontextu vytváření sebevědomí nových *nationes* (Gallus Anonymus, Anonym uherský).

Politická kultura Čech nemohla být omezena ani na úzký okruh kléru (i když klerici byli všude v Evropě také zapojeni do správy ryze světských záležitostí). Systém konvencí a tradic byl součástí „provozu státu“ a ucelené soustavy ideových představ urozených rodů. Pozorujeme, že česká elita duchovní i světská zasahuje proti případným excesům panovnické moci Svyatopluka II., a také Vratislav svá rozhodnutí vždy probírá s „moudrými“, někdy před zraky veřejnosti. Přemyslovci tedy nevládnou jako jediní „majitelé země“ (ačkoli charismaticky personifikují veřejnou moc), která zase netvoří jejich pouhou „vesnici“. Právě selhání této vysoké politické kultury v prvních desetiletích 12. století nejspíš motivovalo kronikáře Kosmu napsat svou reflexivně orientovanou kroniku.

Zdá se přitom, že nejen Jaromír díky svému zahraničnímu církevnímu vzdělání, ale ani ctižádostivý Vratislav nebyl natolik příliš typickým

představitelem domácí mentality, jak to spíše odhadujeme pro Spytihněva II., či Otu Sličného. Jaromír se bezpečně pohyboval v zahraničním prostředí Řezna, Polska, Říma či říšského dvora, Vratislav zase věnoval svou přízeň přínosným cizincům, zejména kněžím a některým rytířům z Německa, ale také asi kupcům a umělcům (často Románům a Židům). Jaromír ve své ambicióznosti používá úskoků a intrik proti bratrovi, Vratislav zase při prosazování státnických představ lstí a taktiky vůči bratrům a šlechtě. Žádný závažný konflikt neřeší Vratislav emocionálním útokem, i když před problémy neustupuje. Proto patřil k nejúspěšnějším panovníkům své doby a těšil se stále rostoucí oblíbě a úctě, i když možná více v zahraničí než doma.

Vratislav se také osvědčil jako vojevůdce a stavitel hradů, jak to patřilo k úkolům panovníka. Měřit úspěšnost panovníků dobytými zeměmi a vyhranými bitvami není ovšem asi ta nejlepší metoda a pro střední Evropu v 11. století to není ani již dost dobře možné. Hranice zde byly definitivně stanoveny a úsilí o jejich posunutí skončily obvykle jen neúspěchem. O tom se přesvědčil nejen kníže Břetislav I. ve snaze udržet pod svou kontrolou Nitransko, ale také polský kníže a král Boleslav II. Smělý, který svého zetě Vratislava několikrát napadl s cílem ovládnout Hradec nad Moravicí či Kladsko. Vratislav však přesto podržel na území Říše Budyšínsko (Horní Lužice) a po dlouhé období ovládal další prostory Míšeňska, bývalého západoslovanského Srbska. Zde jeho naděje nebyly zcela plané, na rozdíl od tažení proti Rakousku. Pozoruhodné bylo přitom spojenectví a spříznění českého vládce se saským hrabětem Wiprechtem Grojčským, který se přátelil i s českými předáky. Vratislav se však nesnažil o revindikaci českého panství ve Slezsku, Krakovsku či Nitransku. Východní politiku přenechal spíše olomouckému knížectví.

Dobrou vizitkou pro panovnickou politiku bylo zajištění ochrany českých zemích před nepřítelem. S výjimkou těžko předvídatelných přepadů Boleslava II. Smělého, které měly zřejmě okrajový ráz, se české země mohly úspěšně mírově rozvíjet a poskytovat nové působiště obchodníkům a umělcům. Vratislav využil výbušné síly tehdejší šlechty k zásahům v Říši, které jsme specifikovali nikoli jako projevy vazalské povinnosti, nýbrž jako „nespecifikovanou věrnost“, dobrovolnou účastí ve vojenské alianci Jindřicha IV. (E. Mikušek), nejdříve za jeho boje se Sasy a pak s protikráli. Válečný pobyt Čechů provázený obvyklými násilnostmi budil sice stížnosti kronikářů, ale vládcovu prestiž nijak nepoškodil. Zodpovědnost za ztráty z domácích válek v Německu připisoval kronikář Lampert Jindřichovi IV.

Vratislav ve své státnické politice prochází určitým plynulým vývojem. Na počátku se mu podařilo prosadit se bezkonfliktním způsobem opět k dílčí vládě v Olomouci, kde poznal potenciál moravského území k další výstavbě. Po smrti staršího bratra knížete Spytihněva II. sází Vratislav možná trochu populisticky na Břetislavův odkaz potvrzený předáky a respektuje je jako strážce politické kultury. Tím byly zaručeny jistoty členů dynastie i předních rodů v čele s Vršovci.

Záhy však začal Vratislav přecházet k státnickým korekcím, z nichž nejvýznamnější bylo založení moravského biskupství se sídlem v Olomouci a počátky kapituly vyšehradské. Odklon od Břetislava testamentu vyvolával obavy u Vratislavových bratrů a některých dalších činitelů (pražská kapitula). Svrchované postavení Vratislava ve státní podkopával zejména jeho bratr Jaromír, který znemožnil krystalizaci jeho práva investitury. Oba představitelé nejvyšší moci světské a duchovní se v dalším vývoji soustředili na universalistickou „evropeizaci“ svých úřadů. Přitom však zachovávali pozitivní vztah k slovanskému klášteru na Sázavě, kde se asi užívala baziliánská řecko-slovanská liturgie (jak to naznačuje uchování *Texte du sacre*).

Přitom Vratislav – stejně jako jeho předchůdci, naposledy Břetislav I. a Spytihněv II. – nutně směřoval k vyššímu stupni své důstojnosti. Již mitra přidružovala české panovníky ke společenství převážně konsekrovaných osob (biskupů), což zvyšovalo jejich autoritu nad silicím domácím klérem. K ní přistupuje v roce 1080 dobyté *královské kopí* rovněž nošené před vládcem podle rituálu, jak jej určil Jindřich IV. Projevem nejvyššího stupně panovnické prestiže byla královská koruna, kterou mohl nakonec Vratislavovi nejlegitimněji (vzhledem k provázanosti Čech s Říší) propůjčit Jindřich IV. po své vlastní korunovaci císařské. Všechny tyto insignie – mitra, kopí a koruna – se objevily na Vratislavových mincích a v knižních malbách. Panovník se tedy postaral i o jejich názorovou „publicitu“.

Nemůže proto vyhovovat mínění, že královská hodnost byla jen jakýmsi pozlátkem, náhražkou za jiné nesplněné územní sliby, neboť zapadá i do mocensky účinné politiky. Český kníže má řadu svrchovaných práv, která překračovala domácí soudní či válečnické tradice, na úrovni *ius regia*. Patřily k nim pravomoci v oblasti církve či ekonomiky, realizované často cizinci, protože nevyplývaly z domácí praxe (biskupské úřady, výměny mincí, zahraniční obchod). Na rozvoji těchto původně mediteránních královských práv se zjevně podíleli i čeští předáci (Vratislavovi oblíbenci – komorník Vít, vilik Zderad). Tento

vývoj ovšem v českých zemích teprve začínal, jeho dozrávání bylo dlouhodobé povahy.

Universalisticky pojatá královská hodnost zařazovala Vratislava mezi nevelký sbor „náměstků Kristových“, i když se tento obrat užíval omezeně i pro císaře. Tím se povznášela také *virtus* Čechů. Udělení královské koruny Vratislavovi v Říši bylo neobyčejným diplomatickým úspěchem vzhledem k exkluzivitě, s níž si německá veřejnost přivlastňovala království jen pro sebe, jak se to projevilo odmítáním koruny v Polsku a snahou o lenní ráz koruny v Uhrách. Tradicionalisticky mohla být Vratislavova koruna chápána jako symbolické zvěčnění staré *Scлавnie* z dob otónské renesance. Ale důležitější byl inovační akcent povznášející Čechy jako jedinou slovanskou zemi s vlastní *virtus* do okruhu říšské elity, vedle německého království.

V této pozici české země v podstatě zůstaly i později. V roce 1111 byl i v dobách politické stagnace český kníže Vladislav I. dokonce pověřen funkcí arcibiskupa, která pak při Čechách zůstala a stala se jednou z hlavních opor budoucího kurfiřtství. I když se mezi předními knížaty Říše v širším měřítku objevují právě za Vratislava především Románi (v této době rody lotrinský, toskánský, savojský, Este), pouze slovanský český rod se udržel mezi nejvyšší skupinou německých říšských knížat trvale. Tuto skutečnost je třeba evropským způsobem docenovat.

Jak zachycuje kronikář Kosmas, Vratislav s královskou korunou spojoval větší autoritu doma a dovršení změn při transformaci břetislavovského odkazu. K těmto cílům patřila obnova biskupství na Moravě (dočasně odevzdanému Jaromírovi v zájmu hladkého získání koruny po smrti biskupa Jana 1085), ale asi také změna nástupnického systému. Nebylo možné udržet sílu státu při konzervaci systému seniorátu (vláda nejstaršího člena rodu) pro další generaci, jak to také potvrdil konfliktní vnitřní vývoj na počátku 12. století. Vratislav zřejmě směřoval k podřízení moravských stolců operativnímu rozhodování nejvyššího vládce a k systému primogenitury.

Tento pokročilejší model kontinuity centrální moci se prostřednictvím konsensuálních voleb obnovoval v Říši a ve Francii, zatímco v Uhrách se projevy seniorátu a primogenitury konfliktně střetávaly. Český vládce chtěl mít právo uvolňovat zejména důležitý olomoucký stolec pro své potřeby, protože jeho mladší synové by pak museli být vybaveni v Čechách, což by mohlo vést až k rozdrobení státu. Vyústění své politiky však Vratislav nakonec nedotáhl do konce v důsledku emocionálního odboje svého prvorozeného syna Břetislava (II.). Také pozice moravských Přemyslovců

byly již natolik zakořeněny, že zůstaly součástí systému českého státu až do počátku 13. století. Teprve moravské markrabství bylo v zásadě rozvíjeno jako rodinná sekundogenitura českých vládců.

Vratislavův příspěvek do bojů v Itálii nebyl veden sympatiemi k Wibertovi, ale stěží by mohl být také vyvolán obranou proti údajnému ohrožení české svrchovanosti papežskou kurií (jak soudil V. Novotný). Příznačná je nechuť Klimenta III. proti Vratislavovi, kterou odsuzoval mohučský arcibiskup Wezilo, představitel realističtější politiky císaře Jindřicha IV. Podpora římské jízdy českým vládcem byla ve skutečnosti přátelskou smlouvou dvou válečnických vůdců, podobně jako výzva Jindřicha IV. z roku 1074, tentokrát však s prestižně státoprávními dopady. Vratislav sice docílil královské koruny a povznesl svou prestiž v Říši i vůči Polsku, ale nepodařilo se mu nakonec docílit prosazení své expanze v Míšeňsku. Vztahy mezi ním a císařem se začaly opět uvolňovat, na nové italské kampani Jindřicha IV. se již česká strana nepodílela.

Jak jsme poznali, „boj o investituru“ neskončil korunovací císaře Klimentem III. v roce 1084 ani úmrtím papeže Řehoře VII. v roce 1085. Císař Jindřich sice dosáhl na sklonku 80. let díky umírněné politice (dohoda s arcibiskupem magdeburským) zániku otevřené knížecí opozice v Německu, ale to bylo spíše projevem celkových mírotvorných trendů. Ale zdálo se, že Říše tehdy dosáhla s asistencí svého protipapeže konečně stability. Neúspěch císařovy nové výpravy do Itálie v roce 1090 však ukázal, že dějinný proud nabíral dlouhodobě zcela jiný kurz, jemuž se pak musela císařská moc přizpůsobit za cenu dalších otřesů.

Na jaře roku 1093 si však císař ještě věřil a nechal zvolit svého již dvacetiletého syna Konráda v Pávii za italského krále. Pak však dochází k překvapivému zklamání, když Konrád, od raného dětství vychovávaný v boji proti gregoriánské straně, přešel na stranu hlavních odpůrců, markraběnky Matyldy Toskánské a jejího manžela Welfa V. Přečhod Konrádův byl úplný a měl charakter až odporu vůči otci, jenž pro něj po léta vytvářel tradičními prostředky panovnickou pozici. Konrád prý přilnul k markraběnce a papež Urban II. jej označil za *syna církve*. Zajistil také Konrádovi za snoubenku normanskou princeznu, dceru Rogera I. Sicilského. Na Konrádovu stranu přešla i koalice městských komun Milána, Cremony, Lodi a Piacenzy. Za přítomnosti Matyldy Toskánské byl pak Konrád korunován v Miláně na italského krále arcibiskupem Anselmem.

Císař byl zatím na mnoho měsíců v severovýchodní Itálii uzavřen pro nový odpor jihoněmeckých knížat. Další osobní rána jej stihla útekem druhé manželky královny Eupraxie. Jak se dohadovali kronikáři, mladá

Jindřich IV. se svými syny Jindřichem a Konrádem

královna se spikla proti císaři již dříve s Konrádem. Také ona našla podporu u Matyldy Toskánské a říšská synoda v Kostnici v dubnu 1094 prodávávala její stížnosti na manželský život s Jindřichem.

Lombardský „zajatec“ Jindřich IV. byl nucen také přihlížet, jak se v roce 1095 dostavilo 200 otců na synodu papeže Urbana II. v Piacenze. Mezi účastníky byli také biskupové z jižního Německa. Papež pak přešel do jižní Francie, když cestou ještě stačil exkomunikovat francouzského krále Filipa I. za bigamistický sňatek s Bertradou z Montfortu. Pod ochranou hraběte Raimunda ze Saint-Gilles pak řídil *generale concilium* v Clermontu, kde v slavné řeči dne 27. listopadu 1095 dal popud k první křížové výpravě do Palestiny. *Exurgat Deus* – Bůh to chce, volali přítomní. Hlavním cílem koncilu bylo však potvrzení reformních synod konaných od smrti papeže Řehoře VII., zejména opakovaná ustanovení proti církevní investituře laiky. Kliment III. byl opětovně uvržen do klatby.

Teprve rozpor mezi Matyldou Toskánskou a Welfem V., karikovaný v Kosmově kronice anekdoticky v neprospěch Welfa, který se prý chtěl bez opravdové milostné touhy na základě sňatku zmocnit držav markraběnky Matyldy, označené Kosmou za pannu, umožnil císaři vrátit se do Německa. Císař jmenoval roku 1096 svého přítele z mládí Welfa IV. opět bavorským vévodou, konsolidoval základní opory své moci a nechal

Markraběnka Matylda Toskánská

svého druhého syna Jindřicha zvolit knížaty v Mohuči dne 10. května 1098 za římskoněmeckého krále. V následujícím roce byl Jindřich V. korunován na krále v Cáchách.

To však již procházela Evropa vlna mohutných proměn, které se projevovaly radikalizací obyvatelstva v oblasti měst a proudy lidí směřujících do Svaté země, přičemž se šíří také vlna protizidovských pogromů. Pozornost veřejnosti byla upřena na Jeruzalém, který byl dobyt 22. července v roce 1099 západoevropskými knížaty v čele s dolnolotrinským vévodou Gotfrýdem z Bouillonu. Ten přijal jako vládce pro tři náboženství nejsvětějšího města, pokládaného za střed světa, titul *advocatus Sancti Sepulcri* (ochránce svatého Hrobu). Teprve jeho bratr Balduin se prohlásil po jeho smrti králem jeruzalémským. Zároveň se rozvíjela křížová výprava na Pyrenejském poloostrově, která dosáhla dobytí Tarragony (1095). Křížácký tábor u Zaragózy byl nazván podle válečného hesla celého hnutí *Deus lo volt* (Juslibol). Celé křížácké hnutí uznávalo jen gregoriánské papežství, které ho částečně koordinovalo svými legáty. Zde se formovaly nové ideály pro „ryzi“ vrcholný středověk a císařství se s nimi muselo vstřícně vyrovnat.

Opevnění města Ávily v Kastilii

V Německu se po předčasné smrti krále Konráda I. v roce 1101 dostává stále více do popředí ambiciózní mladý dědic, král Jindřich V. Vývojová dynamika ve střední Evropě má stále obdobné tendence, což bude platit ještě v 1. polovině 12. století. V Sasku se do čela opozice dostal vévoda Lothar (později jako císař Lothar III.), manžel vnučky Oty z Northeimu Richezy. Nespokojenost s císařem, jenž působil předčasně stařeckým dojmem, vedla k tomu, že se Jindřich V. postavil do čela silící knížecí opozice. Přitom se Jindřich V. snažil vyvést Německo z politické izolace, do níž se dostalo protipapežstvím. Jeho cílem bylo dosáhnout obratnější politikou obnovy vysoké moci císařství.

V roce 1105 se rozhodovalo mezi knížecími družinami otce a syna u Řezna. Císaři přišel na pomoc český panovník Bořivoj II., jeho dávný spojenec z bojů v Itálii v letech osmdesátých. Politické řešení bylo v Německu mnohem komplikovanější ve srovnání se situací, v níž se ocitl král Vratislav u Brna v roce 1091, obratnější se však ukázal být císařův syn. České vojsko přišlo k Řeznu za znamení nočních ohňů, které snad byly inspirací ke vzniku prvního znaku Čech, plaménkové orlice. Ohnivými kohouty byly navštíveny rovněž statky hraběte Děpolda z Vohburka, spojence Jindřicha V. v „české“ marce. Mezitím se Jindřichovi V. podařilo přetáhnout na svou stranu bez boje většinu císařových spojenců, především rakouského markraběte Leopolda III. Svatého, jemuž zasnoubil král Jindřich svou sestru Agnes, mladou vdovu po smrti švábského vévody Fridricha Štaufského. Český kníže podržel věrnost císaři, ale od Řezna odtáhl, a za ním *po cestě, kudy se chodí do Netolic*, následovala do Čech družina císařova. Bořivoj ohrožený mezitím domácím odbojem Svatopluku

ka Olomouckého věnoval však císaři náležitou pozornost a předal jej pod ochranu hraběte Wiprechta Grojčského. Císař byl později na sněmu v Ingelheimu v prosinci 1105 donucen k abdikaci a vydání insignií, ale podařilo se mu ještě uniknout do Dolního Lotrinska. Zde v Lutychu dne 7. srpna 1106 Jindřich IV. zemřel.

Vývoj v Čechách byl po smrti Vratislava II. (I.) příliš složitý a provázaný s novými tendencemi ve střední Evropě, než abychom jej mohli dále otevírat. Jen zcela povšechně lze však konstatovat, že vláda jeho bratra Konráda I. byla velmi krátká. Tím byl usnadněn bezkonfliktní nástup Břetislava II., syna uherské princezny Adlěty.

Nový vládce se svými prvními politickým akty chtěl odlišit od vládního stylu svého otce. To se projevilo odevzdáním olomouckého knížectví synům Oty Sličného, Svatoplukovi a Otovi. K jiným rozhodnutím patřilo vypovězení slovanské komunity mnichů ze Sázavského kláštera jako řešení tamních sporů.

Dosavadní systém mezinárodních vztahů procházel ale revizí. Polský kníže přestal odvádět českému vládci slezský tribut, čímž byla otevřena nová série bojů mezi polskými a českými knížaty. Ani ta však neměla tak jednostranný ráz, jak literatura soudí; obvykle byla spojena s podporou rivalizujících kandidátů a s emigrací šlechty druhé země. Příliš příkrý styl vlády Břetislava II., který vyhnal do Polska přední Vršovce, své bývalé spojence, měl za následek jeho zavraždění. Nástup „mírného“, do nastupující éry doby úskočných bojů se nehodícího Bořivoje II., syna polské Svatavy, přišel dosti nevhod do časů, kdy se Jindřich V. pokusil rozvíjet novou expanzivní politiku na východě. Žádný z těchto nástupců Vratislavových neměl možnost pomýšlet na královskou korunu. Oslabení panovnické moci narušilo dosavadní konvence politické kultury a vedlo k nástupu konfrontačních sil. Ten vyvrcholil nastolením olomouckého knížete Svatopluka k vládě v Praze a poté vyvražděním rodu Vršovců ve stylu vendety na jeho příkaz.

Politický odkaz Vratislavův byl doceněn a programově revokován až jeho nejmladším synem Soběslavem I. (1125–1140), který také nařídil rekonstrukci a novou výzdobu Vyšehradu. Královská hodnost českého vládce byla udržována v živém povědomí a byla obnovena pro Vratislavova vnuka Vladislava II. (I.) v roce 1158, za jeho obdobné spolupráce s dalším mocným německým vládcem, Fridrichem I. Barbarossou. Tyto události znovu opakující mocenská témata doby „boje o investituru“ se však již odehrávaly za bohatěji vykrystalizovaných podmínek v celoevropském měřítku, k nimž daly základ události a proměny druhé poloviny 11. století.

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE

Zkratky

AfK	Archiv für Kulturgeschichte
AHM	Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis
AÖG	Archiv für österreichische Geschichtsforschung
AP	Archeologica Pragensia
AUPO	Acta Universitatis Palackianae Olomucensis
AT	Archivum Trebonense
BS	Benediktinské sešity
ČMM	Časopis Matice moravské
ČČH	Český časopis historický
ČsČH	Československý časopis historický
CDB	Codex diplomaticus nec non epistolaris Bohemiae et Moraviae
FRB	Fontes rerum Bohemicarum
HŠ	Historické štúdie
LdM	Lexikon des Mittelalters
MGH	Monumenta Germaniae historica
(e) MGH	Die elektronischen MGH
MHB	Monumenta historica Bohemica
MPH	Monumenta Poloniae historica
NL	Numismatické listy
NS	Numismatický sborník
PA	Památky archeologické
PH	Przeźród historyczny
PL	Patrologia latina
RH	Roczniki historyczne
PS	Pamiętnik Słowiański
SAP	Sborník archivních prací
SH	Sborník historický
SMP	Studia mediaevalia Pragensia
SPFFBU	Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity
SRH	Scriptores rerum Hungaricarum
SSS	Słownik starożytności słowiańskich
VKČSN	Věstník Královské české společnosti nauk

Prameny

- Ad Heinricum IV. imperatorem libri VII.*, ed. H. Seyffert, MGH – SRG in usum scholarum 65, 1996.
- Annales Altahenses maiores*, MGH – Scriptorum 20, 1868, s. 785–792.
- Annales Pegavienses et Bosovienses*, MGH – Scriptorum 16, 1859, s. 232–257.
- Annalista Saxo a. 741–1139*, MGH – Scriptorum VI., s. 542–777.
- Anonim tzw. Gall. Kronika polska*, překlad R. Grodecki, úvod a poznámky M. Plezia, Biblioteka narodowa, Wrocław 1996.
- Anonima tzw. Galla Kronika, czyli dzieje księiń i władców polskich*, ed. K. Maleczyński, MPH, nova series, tom II., Kraków 1952.
- Bernoldi Chronicon*, MGH – Scriptorum V., 1844, s. 385–467.
- Bertholdi Annales a. 1054–1080*, MGH – Scriptorum V., 1844, s. 264–326.
- Briefe Heinrichs IV.*, ed. C. Erdmann, MGH – DMA I., 1937.
- Briefsammlungen der Zeit Heinrichs IV.*, MGH – Epistolae 5, ed. C. Erdmann – N. Fickermann, 1950, Nachdruck 1981.
- Brunonis de bello Saxonico liber*, MGH – Scriptorum V., 1844.
- Carmen de bello Saxonico*, MGH – Scriptorum 17, 1889, Nachdruck 1997.
- Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae I.*, ed. G. Fridrich, Pragae 1904–1907.
- Continuatio Predicatorum Vindobonensium*, MGH – Scriptorum 9, 1851, s. 724–732.
- Cosmae Pragensis Chronica Boemorum*, ed. B. Bretholz, MGH – Scriptorum, Nova series 2, Berolini 1923.
- Cronica Boemorum auct. Canonico S. Blasii Brunsvicensis*, ed. O. Holder – Egger, MGH – Scriptorum 30/1, Hannover 1896.
- Cronica Ungarorum – Chronicon Monacense*, ed. Io. Deér, SRH II., s. 53–86.
- Die Briefe des Petrus Damiani*, ed. K. Reindel, MGH – Epistolae, Die Briefe der deutschen Kaiserzeit 4, 1–4, 1983–1989.
- Die Chronik von Monte Cassino*, ed. H. Hoffmann, Hannover 1980.
- Die Urkunden und Briefe der Markgräfin Mathilde von Toszien*, ed. E. Goetz – W. Goetz, MGH – Diplomata, Laienfürsten- und Dynastenerkunden 2, 1998.
- Ekkehardi (Uraugiensis) Chronicon universale ad a. 1106* (Kronika Frutolfa z Bamberku), MGH – Scriptorum VI., 1844, s. 33–231.
- Fontes rerum Bohemicarum I., II.*, ed. J. Emler, Praha 1873, 1874.
- Gregorii VII. Registrum*, 1. díl, kniha I.–IV., 2. díl, kniha V.–IX., MGH – Epistolae selectae 2, 1920–1923, Nachdruck 1990.
- Heinrici IV. diplomata*, MGH – Diplomata, Die Urkunden der deutschen Könige und Kaiser 6, I.–II., ed. D. V. Gladiss, Berolini 1941 – Vimariae 1959, III. Rejstřík a vysvětlivky, A. Gawlik, 1978.
- Helmolda kněze buzovského Slovanská kronika*, překlad K. Vrátný, Praha 1947.
- Humbertus S. R. E. card. episc. Silvae Candidae*, PL 143, s. 911–1211.
- Chaloupecký V.* – Ryba B., *Středověké legendy prokopské*, Praha 1953.
- Chronicae Polonorum*, ed. I. Szlachtowski – R. Köpke, MGH – Scriptorum 9, 1851, s. 418–478.
- Chronicon Hungarico – Polonicum*, SRH II., 1938, s. 289–320.
- Chronicon Posonienses*, SRH II., 1938, s. 7–52.
- Kanovník vyšehradský*, FRB II., s. 201–237.

- Kosmova Kronika česká*, překlad K. Hrdina, M. Bláhová, úvod Z. Fiala, M. Bláhová, poznámky M. Bláhová, Praha 1975.
- Lamberti Hersfeldensis Annales a. 1040-1077*, ed. V. Hesse, MGH – Scriptorum 5, 1844, s. 134–263.
- Lamperti monachi Hersfeldensis Opera*, ed. O. Holder-Egger, MGH – SRG in usum scholarum, 38, 1894.
- Legendy a kroniky koruny uherské*, překlad Bartoňová D. – Nechutová J., uspořádal R. Pražák, Vyšehrad, Praha 1988.
- Letopisy Hradištsko-opatovické*, FRB II., Praha s. 385–400.
- M. Adami Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum usque ad a. 1072*, MGH – Scriptorum VII., 1846, s. 267–389.
- Magistri Vincentii Chronica Polonorum*, ed. M. Plezia, MPH, nova series, tomus XI, Kraków 1994.
- Mnich Sázavský*, FRB II., s. 238–269.
- Necrologium Bohemicum*, MHB III., ed. G. Dobner, Pragae 1774, s. 9–16.
- Necrologium Weihenstephanense*, MGH – Necrologia, 3, Berolini 1905.
- Osobnost a moc v 11. století. Adam Brémský o životě arcibiskupa Adalberta*, úvod L. Hrabová, překlad kol. studentů a doktorandů, Olomouc 2001.
- Písemnictví ruského středověku*, výbor textů 11.–14. století, úvod Z. Hauptová, Vyšehrad, Praha 1989.
- Pokračovatelé Kosmovi*, přeložili K. Hrdina, V. V. Tomek a M. Bláhová, Praha 1974.
- Povest vremennych let – Latopis Nestora*, MPH I., 1864, s. 550–834.
- Sancti Gregorii VII epistolae et diplomata pontificia*, PL 148, Parisii 1878.
- Simonis de Keza Gesta Hungarorum*, SRH I., 1937, s. 129–194.
- Vita Heinrici IV. imperatoris*, ed. W. Eberhard, MGH – SRG in usum scholarum, 58, 1899, Nachdruck 1990.
- Wiberti antipapae Epistolae et privilegia*, PL 148, s. 827–842.
- Wincenty mistr (tzw. Kadlubek)*, *Kronika polska*, překlad B. Kürbis, Wrocław-Warszawa-Kraków 1996 (2. vyd.).
- Włodzimierza Monomacha „Nauka“*, MPH I., 1864, s. 864–880.

Literatura

- Bachmann A., *Geschichte Böhmens I.*, Gotha 1899.
- Bakala J., *Holasické pomezí v 11. a 12. století*, ČSM 18, 1964, s. 105–117.
- Bláhová M., *Evropská sídliště v latinských pramenech období raného feudalismu*, UK Praha, 1984.
- Bláhová M., *Die Beziehungen Böhmens zum Reich in der Zeit der Salier und Früher Staufer im Spiegel der zeitgenössischen böhmischen Geschichtsschreibung*, AfK 74, 1992, s. 23–48.
- Bláhová M., *Založení vyšehradské kapituly ve středověké historiografii*, in: Královský Vyšehrad II., s. 13–31.
- Bobková L., *Sasko v teritoriální politice českých králů do roku 1459*, in: Čechy a Sasko v proměnách dějin, Ústí nad Labem 1993, s. 49–67.
- Bohemia sacra*. Das Christentum in Böhmen 973–1973, red. Ferdinand Seibt, Düsseldorf 1974.
- Bohemia sancta*. Životopisy českých světců a přátel božích. Česká katolická charita, Praha 1989.
- Borkovský I., *Pražský hrad v době přemyslovských knížat*, Praha 1969.
- Boshof E., *Heinrich IV. Herrscher an einer Zeitenwende*, Persönlichkeiten und Geschichte 108/109, Göttingen–Zürich–Frankfurt 1979.
- Bosl K., *Frühformen der Gesellschaft im mittelalterlichen Europa*, München–Wien 1964.
- Bosl K., *Mensch und Gesellschaft in der Geschichte Europas*, München 1972.
- Bosl K., *Europa im Aufbruch. Herrschaft, Gesellschaft, Kultur vom 10. bis 14. Jahrhundert*, 1980.
- Bretholz B., *Geschichte Böhmens und Mährens I.*, Reichenberg 1921.
- Buřko C. – Goliński M. – Kaczmarek M. – Zińtkowski L., *Historia Wrocławia I*, Wrocław 2001.
- Cach F., *Nejstarší české mince I.–II., Dodatky*, Praha 1970–1972, 1982.
- Cetwiński M., *Rycerstwo łódzkie do końca XIII w.*, Wrocław 1980.
- Cetwiński M. – Derwich M., *Herby, legendy, dawne mity*, Wrocław 1987.
- Cetwiński M., *Śląsko tygiel*, Człochowa 2001.
- Čarek J., *O pečetech českých knížat a králů z rodu Přemyslova*, Praha 1938.
- Černý P., *Kodex vyšehradský, „korunovační charakter“ jeho iluminované výzdoby a některé aspekty „politické ideologie“ 11. století*, in: Královský Vyšehrad II., s. 32–56.
- Čumilivski D., *Archiv vyšehradské kapituly*, in: Královský Vyšehrad, s. 148–170.
- Dějepis výtvarného umění v Čechách. I. Středověk*, Praha 1931.
- Dějiny českého výtvarného umění I/1*, red. R. Chadraba, Praha 1984.
- Dějiny lidstva IV/1, Středověk vrcholný a stárnoucí*, red. J. Šusta, Praha 1942.
- Dějiny Španělska*, A. Ubieta Arteta (středověk), LN, Praha 1995.
- Denkstein V. – Drobná Z. – Kybalová J., *Lapidarium Národního muzea*, Praha 1958.
- Die Juden in den böhmischen Ländern*, hrsg. F. Seibt, München–Wien 1983.
- Die Salier und das Reich 1–3*, Sigmaringen 1992.
- Dragoun Z. – Merhautová A. – Sommer P., *Stavební podoba břevnovského kláštera ve středověku*, in: Milénium břevnovského kláštera, s. 67–138.
- Duby G., *Věk katedrál. Umění a společnost 980–1420*, Argo, Praha 2002.
- Dvorník F., *Svatý Prokop. čeští benediktini a pokřesťanění Ruska*, in: Se znamením kříže, Řím 1967, s. 75–82.

- Fiala E., *České denáry*, Praha 1895.
- Fiala J., *Dějiny města Olomouce v datech I. (do roku 1526)*, Olomouc 1995.
- Fiala Z., *K počátkům listin v Čechách*, SH 1, 1953, s. 27–45.
- Fiala Z., *Komorník a podkomoři*, SH 2, 1954, s. 58–82.
- Fiala Z., *Vztah českého státu k německé říši do počátku 13. století (Podle kritiky pramenů)*, SH 6, 1959, s. 23–95.
- Fiala Z., *Přemyslovské Čechy*, 2. vyd. Praha 1975.
- Fiala Z., *Die Organisation der Kirche in Přemyslidenstaat des 10.–13. Jahrhunderts*, in: *Siedlung und Verfassung Böhmens*, s. 133–143.
- Friedl A., *Přemyslovci ve Znojmě*, Praha 1966.
- Golinelli P., *La Pataria*, Novara–Milano 1984.
- Graus F., *Adel, Land und Herrscher in Böhmen vom 10. bis 13. Jahrhundert*, in: *Nachrichten der Giessener Hochschulgesellschaft* 35, 1966, s. 131–153.
- Graus F., *Die Nationalbildung der Westslawen im Mittelalter*, Sigmaringen 1980.
- Grodecki R., *Dzjeje polityczne Ślńska do r. 1290*, Historia Ślńska 1, 1933.
- Grudziński T., *Bolesław Śmiały – Szczodry i biskup Stanisław. Dzieje konfliktu*, Warszawa 1982.
- Gurevič A. J., *Kategorie středověké kultury*, Praha 1978.
- Handbuch der Geschichte der böhmischen Länder I.*, Stuttgart 1967.
- Hásková J., *K státní ideologii raně feudálních Čech*, NL 29, 1974, s. 71–77.
- Hásková J., *Mincovníctví Vratislava II. (fakta a problémy)*, NL 43, 1988, s. 148–159.
- Hásková J., *K ikonografii českých mincí Vratislava II.*, in: *Královský Vyšehrad*, s. 59–68.
- Hilsch P., *Familiensinn und Politik bei den Přemysliden. Jaromír – Gebhard, Bischof von Prag und Kanzler des Königs*, in: *Papsttum, Kirche und Recht im Mittelalter*, FS K. Fuhrmann, Tübingen 1991, s. 215–231.
- Historický a literární kontext Řehole svatého Benedikta*, BS 9.
- Hlaváček I., *Příspěvky k nejstarším dějinám knihovny břevnovského kláštera (od nejstarších dob do 1420)*, in: *Milénium břevnovského kláštera*, s. 53–66.
- Hledíková Z., *Ke kulturním poměrům vyšehradské kapituly počátkem 13. století*, FHB 2, 1980, s. 129–173.
- Hledíková Z., *Nejstarší břevnovský rukopis*, in: *Milénium břevnovského kláštera*, s. 41–52.
- Hlinka B. – Radoměský P., *Peníze, poklady, padělký*, Praha 1996.
- Hóman B., *Geschichte des ungarischen Mittelalters I.*, Berlin 1940.
- Horna R., *Několik kapitol z dějin úředních knížat na Moravě*, Bratislava 1926.
- Hosák L., *Středověká kolonizace Dyjskosvrateckého úvalu*, AUPO, Historica 11, 1967.
- Hrdlička L. – Nechvátal B., *Nedestrukční průzkum v kostele sv. Petra a Pavla na Vyšehradě v letech 1980–1998*, in: *Královský Vyšehrad II.*, s. 102–112.
- Hrubý F., *Cirkevní zřízení v Čechách a na Moravě do X. do konce XII. století a jeho poměr ke státu*, ČČH 22, 1916; 23, 1917.
- Hrubý V., *Tři studie k české diplomacie*, Brno 1936.
- Charvát P., *Hrutov – včerejšek a dnešek jednoho problému*, FHB 2, 1980, s. 39–76.
- Investiturstreit und Reichsverfassung*, hrsg. J. Fleckenstein, Sigmaringen 1973.
- Jakobs H., *Kirchenreform und Hochmittelalter 1046–1215*, München 1988.
- Jansen O. (Jakobson R.), *Český podíl na církevněslovanské kultuře*, in: *Co daly naše země Evropě a lidstvu*, Praha 1940, s. 9–20.
- Jasiński K., *Rodowód pierwszych Piastów*, Warszawa – Wrocław (s.d.).

- Ječný H. – Čiháková J. – Kršáková S. – Ilmerová H. – Stehliková D. – Špaček L. – Tryml M., *Praha v raném středověku*, AP 5, 1984, s. 211–288.
- Kalandra Z., *České pohanství*, Praha 1947.
- Kapras J., *Přehled právních dějin země České koruny*, Praha 1935.
- Köttryüski S., *Kazimier Odnowiciel 1034–1058*, in: *Polska w XI a XII wieku*, Warszawa 1961.
- Kienast W., *Der Herzogstitul in Frankreich und Deutschland*, München–Wien 1968.
- Klápště J., *Paměť krajiny středověkého Mostecka*, Most 1994.
- Klápště J., *Príspevek k archeologickému poznávání úlohy mince v přemyslovských Čechách*, AR 51, 1999, s. 774–808.
- Kollmann H., *O kolektorech komory papežské v Čechách a censu vyšehradském do počátku XV. století*, VKČSN 28, 1897.
- Konečný J. L., *Emporové rotundy s válcovou věží*, Umění 26, 1978, s. 385–413.
- Kopal P., *Neznámý známý rod. Pokus o genealogii Vršovců*, SAP 51, 2001, s. 3–84.
- Královský Vyšehrad*, sborník příspěvků k 900. výročí úmrtí prvního českého krále Vratislava II. (1061–1092), Praha 1992.
- Královský Vyšehrad II.*, sborník příspěvků, Praha – Kostelní Vydří 2001.
- Krofta K., *Kurie a církevní správa v zemích českých v době předhusitské*, ČCH 10, 1904; 12, 1906; 14, 1908.
- Krumphanzlová Z., *Chronologie pohřebního inventáře vesnických hřbitovů 9.–11. století*, PA 65, 1974, s. 34–110.
- Krzemieüska B., *Boj knížete Břetislava I. o upevnění českého státu (1039–1041)*, Academia, Praha 1979.
- Krzemieüska B., *Konala se roku 1060 polská výprava na Hradec u Opavy?* FHB 2, 1980, s. 77–128.
- Krzemieüska B., *Moravští Přemyslovci ve znojenské rotundě*, Ostrava 1985.
- Krzemieüska B., *Břetislav I.*, Praha 1986.
- Krzemieüska B., *Olomoučtí Přemyslovci a Rurikovci*, ČMM 106, 1987, s. 259–268.
- Krzemieüska B. – Třeštitík D., *Přemyslovská hradíště a služebná organizace přemyslovského státu*, AR 18, 1965, s. 624–655.
- Labuda G., *Studia nad počátkami państwa polskiego I.–II.*, Poznaň 1987–1988.
- Labuda G., *Władysław Herman*, SSS 6, 1980, s. 519–520.
- Le Goff J., *Kultura středověké Evropy*, Praha 1991.
- Le Goff J., *Das Hochmittelalter*, Fischer Weltgeschichte, Frankfurt a. M. 1996.
- Le Goff J., *Středověký člověk a jeho svět*, sborník, Vyšehrad, Praha 1999.
- Le Goff – J.-C. Schmitt, *Encyklopedie středověku*, Vyšehrad, Praha 2002.
- Legendy a kroniky Koruny uherské*, ed. Pražák, Vyšehrad, Praha 1988.
- Lechner K., *Die Babenberger (976–1246)*, Wien–Köln–Graz 1976.
- Lexikon des Mittelalters I.–X.*, München–Zürich 1980–1999.
- Lippert J., *Social – Geschichte Böhmens in vorhussitischer Zeit I.–II.*, Prag–Wien–Leipzig 1896–1898.
- Loserth J., *Das Angebliche Senioratsgesetz des Herzog Bretislav I. und die böhmische Sukcession in der Zeit des nationalen Herzogtums*, AÖG 64, 1883, s. 1–78.
- Machovec M., *Svatý Augustín*, Portréty, Praha 1967.
- Marsina R., *Študie k Slovenskému diplomatáru*, HŠ 16, 1971, s. 5–108.
- Mašín J., *Románské malířství*, in: *Dějiny českého výtvarného umění I.*, s. 102–128.

- Merhautová A. – Třešník D., *Ideové proudy v českém umění 12. století*, Praha 1985.
- Meyer von Kononau G., *Jahrbücher des Deutschen Reiches unter Heinrich IV. und Heinrich V.*, 1–5, 1890–1904.
- Michałowski R., *Princeps fundator*, Arx regia, Warszawa 1993.
- Michna P. J., *K utváření raně středověké Moravy (Olomouc a raně středověké Olomoucko v 9. až do počátku 13. století)*, ČsČH 30, 1982, s. 716–744.
- Mikušek E., *Ideové pojetí vztahu českého státu k říši německé v dílech dějepisců 10. a 11. století*, SH 26, 1979, s. 5–59.
- Milénium břevnovského kláštera, (993–1993), sborník statí o jeho významu a postavení v českých dějinách*, red. I. Hlaváček – M. Bláhová, Karolinum, Praha 1993.
- Miljukov P. N., *Obrazy z dějin ruské vzdělanosti I.–II.*, Praha 1902–1903.
- Modzelewski K., *Organizacja gospodarstwa państwa piastowskiego (X–XIII wiek)*, Poznań 2000.
- Nechvátal B., *K stavebněhistorickému vývoji baziliky sv. Petra a Pavla na Vyšehradě*, Umění 22, 1974, s. 193–138.
- Nechvátal B., *Vyšehrad*, Praha 1976.
- Nechvátal B., *Vyšehrad a archeologie*, in: Královský Vyšehrad, s. 112–143.
- Nowacki B., *Symbolika prawna w ceremoniale zjazdów monarchów polskich z władzami niemieckimi od X do połowy XII wieku*, RH 43, 1977, s. 1–28.
- Novotný V., *České dějiny I/2*, Praha 1913.
- Nový R., *Přemyslovský stát 11. a 12. století*, Praha 1972.
- Nový R., *Královská korunovace Vratislava II.*, NL 43, 1988, s. 129–144.
- Nový R., *Symboly české státnosti v 10.–12. století*, FHB 12, 1988, s. 47–63.
- Palacký F., *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě I.*, krit. vydání M. Novotný, Praha 1939.
- Pánek I., – Hladík Č., *Denár a hřívna v českých pramenech do roku 1222*, NS 10, 1968, s. 79–110.
- Pisemnictví ruského středověku*, E. Bláhová, Z. Hauptová, V. Konzal, Vyšehrad, Praha 1989.
- Poulik J., *Mikulčice*, Praha 1975.
- Pražák J., *Privilegium pervetustum Boleslai*, in: Milénium břevnovského kláštera, s. 13–24.
- Pražák R. et alii, *Dějiny Maďarska*, Brno 1993.
- Psíková J., *Príspevek k diplomatice vyšehradských listin 12. století*, AT 1973, s. 1–43.
- Radoměřský P. – Ryneš V., *Společná úcta sv. Václava a Vojtěcha zvláště na českých místech a její historický význam*, NL 13, 1958, s. 35–48.
- Radoměřský P., *800. výročí českého království ve světle numismatických památek*, ČNM 127, 1958.
- Randt E., *Geschichte Schlesiens I.*, Breslau 1938.
- Reichertová K., *Stavební počátky bývalého slovanského kláštera na Sázavě*, Umění 26, s. 134–153.
- Richter V., *Podivín, Zekirkostel a Slivnice*, SPFFBU 7, řada A, č. 2, 1958, s. 68–87.
- Royt J., *Poustevník Vintíř (poznámky k hagiografii, kultu a ikonografii svěťce)*, in: Milénium břevnovského kláštera, s. 259–278.
- Russocki S., *Czesi – Kronika Czechów – Ziemia Czeska*, PH 111, 1970, s. 307–314.
- Russocki S., *Rola „fidelitas“ i „beneficjum“ w ustroju państw słowiańskich*, Z polskich studiów slawistycznych, Historia 1972, Warszawa.

- Russocki S., *Elita władzy w Kronice Czechów Kosmasa Praskiego*, PS 23, 1973, s. 237–255.
- Russocki S., *Protoparlamentaryzm Czech do początku XV wieku*, Warszawa 1973.
- Ryneš V. – Hásková J., *K počátkům svatováclavského motivu na českých denárech*, NL 22, 1967, s. 145–152.
- Sasse B., *Die Sozialstruktur Böhmens in der Frühzeit*, Berlin 1982.
- Seibt F., *Německo a Češi*, Praha 1996.
- Seibt F., *Lesk a bída středověku*, Praha 2000.
- Schramm P. E., *Herrschaftszeichen und Staatsymbolik I.–II. Beiträge zu ihrer Geschichte vom dritten bis sechszehnten Jahrhundert*, Schriften der MGH 13/1–2, 1954–1955.
- Schramm P. E. et alii, *Böhmen und das Regnum. Die Verleihungen der Königswürde an die Herzöge von Böhmen (1085/86, 1158, 1198/1203)*, in: Adel und Kirche, FS G. Tellenbach, Freiburg 1986, s. 356–364.
- Schulze H. K., *Hegemoniales Kaisertum. Ottonen und Salier*, Berlin 1991.
- Siedlung und Verfassung Böhmens in der Frühzeit*, red. F. Graus – H. Ludat, Wiesbaden 1967.
- Skalský G., *Český obchod z Rezna přes Krakov k Baltu a do Kyjeva ve světle nálezů mincí*, NS 1, 1953, s. 13–42.
- Sláma J., *Střední Čechy v raném středověku, II. Hradiště*, UK Praha 1986.
- Slavík J., *Vznik českého národa I.–II.*, Praha 1946–1948.
- Smetánka Z., *Legenda o Ostojovi. Archeologie obyčejného života v raně středověkých Čechách*, Praha 1992.
- Smolík J., *Nálezy denárů v Chrástanech u Českého Brodu*, Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze, ročník 6, tř. I, č. 3.
- Snich B., *Tragedia Piotra Włostowica*, Katowice 1987.
- Sommer P., *První dvě století benediktinských klášterů v Čechách*, SMP II., 1991, s. 75–100.
- Sommer P., *Řezno a raně středověký Břevnov*, ČČH 93, 1995, s. 25–36.
- Sommer P., *Sázavský klášter*, Praha 1996.
- Sommer P., *Začátky křesťanství v Čechách. Kapitoly z dějin raně středověké duchovní kultury*, Praha 2001.
- Spunar P., *Kultura českého středověku*, Praha 1987.
- Staroslověnské legendy českého původu*, A. I. Rogov, E. Bláhová a V. Konzal, Vyšehrad, Praha 1976.
- Stehliková D., *Poklady vyšehradské kapituly a klenoty vyšehradských prelátů*, in: Královský Vyšehrad II., s. 193–208.
- Stejskal K., *Vyšehradský kodex a jeho místo v otónském umění*, in: Královský Vyšehrad, s. 26–43.
- Struve T., *Heinrich III.; Heinrich IV., LdM IV.*, 1989, 2039–2043.
- Štěpánek M., *Opevněná sídliště 8.–12. století ve střední Evropě*, Praha 1965.
- Šusta J., *Dějepisectví*, Praha 1933.
- Tomek W.W., *Dějepis města Prahy*, Praha 1892.
- Tretera J. R., *Církevní právo*, Praha 1993.
- Třeščík D., *Kosmas*, Praha 1966.
- Třeščík D., *Kosmova kronika*, Praha 1968.
- Třeščík D., *K sociální struktuře přemyslovských Čech. Kosmas o knížecím vlastnictví půdy a lidí*, ČsČH 19, 1971, s. 537–567.

- Třešník D., *Mír a dobrý rok*, FHB 12, 1988, s. 23–45.
- Třešník D., *Počátky Přemyslovců*, Praha 1997.
- Turek R., *Čechy v raném středověku*, Vyšehrad, Praha 1982.
- Turek R., *Počátky české vzdělanosti*, Praha 1988.
- Turek R., *Vývojový krok Vratislavova stavebnictví*, in: Královský Vyšehrad, s. 44–58.
- Tymieček K., *Pomorze za Boleslavův*, RH 3, Poznaň 1927.
- Vaniček V., *Rozmach a pokles rodu Hrabšiců v 11.–13. století*, in: Genealogia – problémy metodyczne, Toruń 1982, s. 160–171.
- Vaniček V., *Die mittelalterlichen Grundlagen der tschechisch – deutschen Nachbarschaft*, in: Bayerisch – Böhmisches Nachbarschaft, München 1992, s. 39–58.
- Vaniček V., *Strukturální proměny české státnosti ve starším středověku*, in: VII. sjezd českých historiků, Praha 24.–26. září 1993, Historický klub, s. 127–151.
- Velké dějiny zemí Koruny české I.*, M. Bláhová – J. Frolík – N. Profantová, Litomyšl–Praha 1999.
- Vlček E., *Tělesný zjev knížete Břetislava I. a jeho synů*, NL 43, 1988, s. 160–169.
- Vlček P. – Sommer P. – Foltýn D., *Encyklopedie českých klášterů*, Libri, Praha 1997.
- Vogt K., *Die Burg in Böhmen*, Reichenberg–Leipzig, 1938.
- Vytloukal A., *Remešský staroslovanský Evangeliiář zvaný „Texte du sacre“*, z liturgického hlediska, in: Slovanské studie, sbírka statí věnovaných Josefu Vajsovi, Praha 1948, s. 189–206.
- Weinfurter S., *Herrschaft und Reich der Salier*, Sigmaringen 1992.
- Wihoda M., *Geneze moravské šlechty*, AHM 2, řada C, 1995, s. 23–41.
- Wojciechowski T., *Szkice historyczne jedenastego wieku*, 1904, 3. vyd. (A. Giesztor), Warszawa 1950.
- Zakrzewski S., *Historia polityczna Polski I.*, Kraków 1920.
- Zeit und Ewigkeit*. Katalog (Kloster St. Marienstern), Halle 1998.
- Žemlička J., *Čechy v době knížecí (1034–1198)*, Praha 1997.

REJSTŘÍK

(zahrnuje osobnosti a lokality, mimo krále *Vratislava a Čech*; neuvádí zmiňované novověké autory)

- Aachen viz Cáchy
Aba viz Samuel Aba
abatyše svatojiřská z rodu Brunonů
(neznámého jména) 43
Abel 41
Abovcí, uherský rod 33
Abrahám 222
Adalbert, arcibiskup brémsko-hamburský 61, 66, 67, 94, 121, 122
Adalbert, biskup würzburgský 140
Adalbert z Calwu, hrabě 101
Adam Brémský, kronikář 61, 89, 90, 94, 121, 122
Adéla z rodu Kapetovců 102
Adelheid Savojská, druhá manželka
Rudolfa z Rheinfeldenu 116, 152
Adelheid, Anna, *Eupraxie* z rodu Rurikovců, manželka Jindřicha ze Stade, jako druhá manželka císaře Jindřicha IV. královna 153, 209, 213, 230
Adelheid, dcera protikrále Rudolfa z Rheinfeldenu 156
Adelheid, markraběnka z Turina 148, 149
Adléta z rodu Arpádovců, druhá manželka Vratislava II. 33, 48, 49, 62, 163, 235
Adléta z rodu Wettinů 138
Admont, klášter 173
Afrika 207
Agnes Akvitánská, římskoněmecká císařovna 41, 52, 60, 61, 97, 99, 100, 114, 116, 127, 128, 135
Agnes Sálská, dcera Jindřicha IV. 157, 234
Agnes z Rheinfeldenu 156
Achilleus, antický hrdina 19
Akvilea, *Aquilea* patriarchát 9, 26, 153
Akvitánie 10
al-Andalus 14, 18, 207
Alarich I., král Vizigótů 81
Alban svatý 181
Albánie 170, 172
Albano, biskupství u Říma spojené s kardinálstvím 172
Albert, markrabě 178
Aleš, velmož 73, 210, 211
Alexandr II., Anselm z rodu Baggio, papež 16, 64, 74, 99, 101, 108, 112, 116, 125, 133
Alexius (Alexios) I., byzantský císař, zakladatel dynastie Komnenovců 172
Alfons VI., kastilský král, 8, 14, 179, 207
al-Mamún, toledský emír 207
Almanzor, Muhammad ibn Abí Ámir, al-Mansúr (Vítězný) 14
Almorávidé 207
Almoš z dynastie Arpádovců 207
Alperslan, turecký sultán 16
Alpy 125, 148, 169
Altman, biskup pasovský 147, 169, 208
Alžběta z rodu Rurikovců 34
Amadeus, markrabě turínský 148
Ambrož biskup, svatý 79, 81, 134

- Amizo, man milánského arcibiskupa 174
 Anagni 208
 Anastázie, *Agmunda* z rodu Rurikovců 36, 52
 Andělský hrad 174, 175, 178
 Anglie 15, 16, 18, 102, 136, 179
 Anjou 11
 Anna z rodu Rurikovců viz Adelheid
 Anna z rodu Rurikovců, manželka krále Jindřicha I. 34, 52
 Annalista Saxo (opat Arnold), kronikář
 Anno Kolinský, arcibiskup 60, 64, 67, 101, 116, 118, 140, 210
 Anonym „P čili Magister (mistr)“, kronikář 33, 226
 Anselm de Baggio viz Alexander II.
 Anselm, arcibiskup milánský 208, 230
 Anselm, biskup z Lukky 176
 Apeniny, hory 148
 Apeninský poloostrov 215
 Apolinář svatý 169
 Apulie 135, 176
 Aragón, království 16, 158
 Arelatsko 88, 182
 Ardenne, rod 95
 Ariald 82, 97, 99
 Arkona, hradiště 89
 Arles 88
 Arnold, annalista Saxo 29
 Arnošt, markrabě rakouský 120, 137, 169
 Arpád, zakladatel uherské dynastie 33
 Arpádovci, uherská dynastie 27, 32, 33, 34, 127, 157, 163, 173, 208, 225
 Asti 139
 Atto, arcibiskup milánský 134, 139
 Augšpurk 101, 116, 148, 172, 180
 Augustin Aurelius, filosof 17, 81, 82, 99
 Ávila 233
 Azzo, markrabě 101, 114, 149
- Baal, božstvo Kanánejců v Písmu 214
 Babenberkové, markraběcí rod ve Francích a v Rakousku 21, 22, 24, 31, 32, 123, 168
 Bakonyomló, klášter 173
 Balaton 36
 Balduin, jeruzalémský král 233
- Balduin V., flanderský hrabě 95, 102
 Balkánský poloostrov, Balkán 14, 15, 48, 147
 Balt, Baltické moře 16, 105
 Bamberk 171, 224
 Bánov, hrad 221
 Bar 15
 Barcelona 14
 Basilej 101, 133, 170
 Bavorsko, vévodství 23, 26, 85, 114, 116, 153, 157, 169, 198, 199, 204
 Bayeux 137
 Beatrix Lotrinská, druhá manželka Bonifáce z Canossy a Gotfrýda *der Bärtige*, markraběnka toskánská 95, 97, 101, 135, 136
 Běla I., uherský král 27, 35, 36, 52, 53, 62, 66, 67, 119, 128
 Bélec 129
 Belzasar 81
 Benátčané 27
 Benátky 14, 28, 36, 178
 Beneda, bojovník 211
 Benedikt (VI. nebo VII.), papež, jenž potvrdil vznik biskupství v Praze 204
 Benedikt X., papež 99
 Benedikt svatý, zoborský mnich 173
 Benedikt z Nursie, svatý, „patron Evropy“ 15, 29, 111
 Benevent 174
 beneventské knížectví 100
 Benno, biskup míšenský 116, 138, 209, 210, 211
 Benzo biskup z Alby 136, 183
 Berestovo 38
 Berchtold, hrabě 213
 Bernard, papežský legát v Čechách 125
 Bernard, papežský legát v Říši (Francouz) 152
 Bernard, papežský legát v Říši (Ital) 152
 Bernard, saský vévoda 12, 89
 Bernward, biskup hildesheimský 8
 Berta Turinská ze savojské dynastie, římskoněmecká císařovna 67, 97, 101, 115, 116, 139, 148, 166, 177, 209
 Berthold, kronikář 165

- Berthold z rodu Zähringů, korutanský vévoda 153
- Berthold I., syn protikrále Rudolfa, švábský vévoda 156
- Berthold II. z rodu Zähringů, švábský vévoda 156, 208
- Bertrada z Montfortu 231
- Betánie 201, 202
- Bihár 36
- Bílina hrad 61, 62
- Billungové, vévodský rod v Sasku 95, 114, 115, 138, 212
- Biograd, město v Dalmácii 128
- Blažej svatý 224
- Blízký východ 16, 94
- Bobřaně 204
- Boemi* (Češi) 130, 192, 217
- Bohemia* (Čechy) 188
- Bohemund z Tarenta, syn Roberta Guiscarda a Alberady, vévoda 172
- Bohnice, hradiště 74
- Bohumila 112
- Bolemila 112
- Boleslav, knížecí jméno 21, 159
- Boleslav I., český kníže 25, 41
- Boleslav I. Chrabrý, polský kníže a král 13, 14, 22, 23, 28, 59, 74, 188
- Boleslav II. Smělý, Štědrý, polský kníže a král 22, 38, 52, 53, 54, 62, 64, 69, 115, 116, 120, 130, 136, 146, 147, 147, 158, 159, 160, 161, 163, 174, 227
- Boleslav II., český kníže 23, 46, 59
- Boleslav III. Křivoústý, polský kníže 22, 222
- Boleslav III. Ryšavý, český kníže 23
- Boleslav, syn Vratislava II., kníže olomoucký 217
- Bonifác svatý 126, 194
- Bonifác z Canossy, markrabě 95, 96
- Boppard 118
- Bor, mišeňsko-srbský velmož 116, 209
- Bor, otec Mstiše 61
- Boris Svatý z rodu Rurikovců 25
- Borša, bojovník 219
- Bořivoj I., český kníže 174, 185
- Bořivoj (II.), syn Vratislava II. 168, 186, 194, 209, 234, 235
- Božej, velmož z rodu Vršovců 112, 222
- Božena, matka Břetislava I. 23, 24, 104
- Božetěch, opat 222, 223
- Božetěcha 93
- Braniš, velmož 211
- Bratislava, *Pozon* 120, 138, 152, 173
- Breisgau 155
- Bretoňsko 183
- Britské ostrovy 102
- Brixen 166, 177
- Brněnsko 58, 219
- Brno 215, 218, 220, 234
- Brun viz Lev IX.
- Bruno, biskup olomoucký (13. století) 60
- Bruno, kronikář 131
- Bruno, otec svatojiřské abatýše 43
- Brunoni, hraběci rod v Sasku 43, 213
- Brunšvicko 213
- Brunnice, potok 43
- Břeclav, hrad 21, 157
- Břetislav, rodové jméno 21
- Břetislav I., český kníže, otec Vratislava II. 12, 19, 21, 22, 23, 24, 26, 29, 30, 31, 32, 33, 38, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 49, 56, 57, 60, 64, 65, 68, 103, 104, 122, 126, 128, 149, 187, 190, 191, 194, 204, 205, 215, 227, 228
- Břetislav (II.), prvorozený syn Vratislava II. (český kníže) 21, 41, 49, 62, 210, 211, 214, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 229
- Břevnov, klášter 29, 45, 46, 110, 192, 198, 199, 218
- Budeč, hradiště 74
- Budín, hrad 36, 120
- Budyšínsko 145, 168, 209, 227
- Bug, řeka 204
- Bůh (biblický) 12, 78, 94, 136, 179, 183, 184, 189, 195, 222
- Bulharsko 14, 36
- Bulhaři 67
- Burgundsko 9, 12, 15, 85, 157, 164
- Burgundi 87, 117
- Burchard, biskup basilejský 139, 140, 142, 148
- Burchard, biskup halberstadtský 210, 211

- Burchard, biskup z Lausanne, říšský italský kancléř 166, 177
- Byš, velmož 125
- Byzanc 14, 15, 18, 34, 36, 91, 147, 176
- Cadalus z Parmy viz Honorius II.
- Caesar, antické jméno – titul 146
- Cáchy, *Aachen* 85, 87, 135, 145, 209, 232
- Calw, hrabství 101
- Camino de Santiago* 7, 8
- Candiano, benátský rod 27
- Canossa, hrad a symbol 32, 93, 96, 148, 149, 150, 151 166, 168, 223
- Capo Colonne, mys 188
- Capua 172
- Cařihrad viz Konstantinopol
- Census 140, 151
- Cid, El Cid, Rodrigo Diaz de Vivar 16, 184
- Clermont 231
- Cluny 16, 101, 116, 208
- Córdoba, córdobský emirát, chalífát 8, 9
- Corvey 118
- Cremona 230
- Crescentiové 91, 99
- „Curzonova linie“ 34
- Cyril svatý viz Konstantin Filozof
- Čechové 29, 45
- Černé moře 14
- Červeň 34
- Čjachy 25
- Čezpěňané 26
- Da Besana, šlechtický milánský rod 99
- Dacie 185
- Dagome iudex* 146
- Dalimil, údajný autor České rýmované kroniky 24
- Dalmácie 128
- Damas II., Poppo, papež 92
- Damián svatý viz Kosma a Damián
- Daniel, biblický prorok 81
- Daniel, pražský biskup 156
- Dánsko 61, 89, 185
- Dánové 89
- David, král židovský 184, 200
- Děčané 204
- Dedi, markrabě z rodu Wettinů 117, 138, 145, 212
- Dékana 112
- Demetrius* viz Dmitar
- Demetrius* viz Izjaslav 130
- Děpolt, hrabě z Nordgau 156
- Děpolt z Vohburku, hrabě 234
- Děpoltici 42, 215
- Desiderius viz Viktor III.
- Dětmar, kronikář 74
- Dětřich z rodu Wettinů 145
- Deusedit, kardinál 146
- Dmitar (*Demetrius*, *Demeter*) Zvonimír, vévoda uherské Slavonie, král chorvatsko-dalmatský 15, 66, 128, 146, 207
- Dobenina*, Dobenin, u Náchoda, Václavice 70
- Dobrohost, velmož 173
- Dobroněha z rodu Rurikovců 35, 62
- Doděšané 204
- Dolenci 26
- Dolnoněmci 114
- Domažlice 31
- Dortmund 118
- Drač, město 172
- Držimír, bojovník 219
- Držkraj, bojovník 219
- Dukas, byzantský knížecí a císařský rod 128
- Dunaj, řeka 173
- Durynkové 131, 139
- Durynsko 114, 118, 145, 157, 165, 166, 209, 212
- Dyje, řeka 59, 65, 172
- Dyjskosvratecký úval 110
- Eberhard, hrabě 115, 142, 147, 156, 156
- Eberhard z Parmy 178
- Egejské moře 14
- Egilbert, arcibiskup trevírský 181, 195
- Egypt starověký, Dolní, Horní 185
- Ekbert I. z rodu Brunonů 43, 61, 138
- Ekbert II., markrabě mišenský a brunšvický 138, 145, 166, 168, 169, 209, 210, 211, 212, 213
- Ekkehard, kronikář 165

- Ekkehart II., markrabě míšeňský
a merseburský 38
- Ekkehartovci 38
- Elstera, řeka 166
- Emilia 95
- Emma, manželka Boleslava II. 23
- Emmeram, Jimram, svatý 45, 101,
198, 210
- Enger 118
- Erlembaldo 99, 133, 134
- Este, rod 101, 149, 229
- Estridsen, dánská princezna 89
- Ethelred II., anglosaský král 18, 50
- Eufémie z rodu Arpádovců, manželka Oty
Sličného 119, 157, 158 215
- Eupraxie* viz Adelheid
- Evropa 8, 9, 10, 14, 15, 18, 19, 22, 23,
26, 31, 32, 34, 40, 42, 45, 46, 50, 64,
76, 78, 84, 95, 102, 121, 125, 127,
131, 138, 142, 148, 164, 168, 183,
185, 186, 187, 192, 206, 207, 210,
225, 226, 227, 233, 234, 235
- Ezechiel, prorok 200, 202
- Ezzonové, rod říšských palatinů 29, 33
- Fabián, kastelán 215
- Fátimovci, arabská dynastie v Egyptě 16
- Felix, kněz a český diplomat, kandidát na
míšeňského biskupa 158, 180, 209,
210
- Filip I., francouzský král 52, 102, 131,
231
- Flandry 7, 12, 15, 19
- Flarchheim 165
- Florencie 100, 170, 171
- Forchheim, falc 151
- Francie 7, 12, 16, 76, 88, 102, 229, 231
- Francouzi 152, 177, 179, 207, 208
- Frankfurt nad Mohanem 67, 113
- Franko, mistr 226
- Frankové 8, 85, 137, 147, 185
- Franky 85, 90, 116, 157, 198, 210
- František z Assisi, svatý 13
- Frascati viz Tusculum
- Fridrich I. Barbarossa, římskoněmecký
císař 156, 235
- Fridrich Lotrinský viz Štěpán IX.
- Fridrich viz Svatobor
- Fridrich ze Štaufu, švábský vévoda
157, 172, 181, 234
- Fridrich, falckrabě saský 117, 139
- Fridrich, hornolotrinský vévoda 95
- Frizové 26, 89
- Frizsko 213
- Frutolf, kronikář (v edici MGH Ekkehard)
165, 224
- Fulco, markrabě 151
- Gall, *Gallus Anonymus*, kronikář 22,
33, 34, 52, 53, 62, 146, 159, 205,
222, 226
- Galie, *Gallia* 9, 10, 15, 77, 81, 82, 84,
85, 102, 117
- Galli*, Galové, Francouzi 130
- Gebhard viz Viktor II.
- Gebhard, arcibiskup salcburský 180,
208
- Gejza, veliký kníže z rodu Arpádovců
28
- Gejza I., *Magnus*, uherský král 12, 52,
66, 67, 116, 119, 120, 127, 128, 130,
136, 152
- Gellért viz Gerard
- Gembloux, klášter 25
- Gerard, *Géllert*, svatý, biskup 36, 48,
173
- Gerhard viz Mikuláš II.
- Germani*, Germáni, Němci 130
- Germánie, *Germania* 82, 84, 85, 164
- Gertruda z rodu Brunonů, dcera
Ekberta I. 213
- Gertruda, dcera Měška II. 35, 115
- Girard z Galery, hrabě 100, 101
- Girona (Gerona) 10
- Gisela Švábská, římskoněmecká
císařovna 95
- Gisela, první uherská královna z dynastie
Liudolfovců 22, 27
- Gisulf, kníže ze Salerna 179
- Gleb Svatý z rodu Rurikovců 25
- Gleichen, hrad 213
- Godehard, biskup hildesheimský 8, 30
- Gorze, opatství 8, 93
- Goslar 117, 118, 131, 139, 140, 145, 180

- Gotfrýd *der Bärtige*, toskánský a lotrinský vévoda 95, 97, 102
 Gotfrýd *der Bucklige*, toskánský a lotrinský vévoda 97, 136, 137, 143, 168
 Gotfrýd z Bouillonu, syn hraběte Eustacha a Idy, markrabě antverpský, lotrinský vévoda, *advocatus sancti Sepulcri* (1099) 143, 213, 233
 Gotfrýd, arcibiskup milánský 125, 135, 139
 Gotšalk, kníže Obodritů 89
 Gotšalk, probošt cášský 135, 183
 Goslar 112, 113, 114, 132, 145, 156, 172, 212
 Gozelo, lotrinský vévoda 95
 Grado, patriarchát 26
Gregorius viz Řehoř VII.
 Groitzsch viz Grojč
 Grojč (Groitzsch), hrad 165
 Gunhilda 14

 Habsburkové 88
 Hadrián, antický císař 175
 Hagen, kaplan 123, 124
 Hagstings 137
 Halinard z Lyonu, kardinál 93
 Hamburk 75, 88, 89
 Haná 58, 110
 Harald Sigurdssona, norský král 34
 Hartwik, arcibiskup magdeburský 180, 181, 209, 212, 213
 Hartwik, opat kláštera v Hersfeldu, titulární arcibiskup magdeburský 181, 212
 Harzburk, hrad 114, 115, 118, 131, 139
 Hasenburk, hrad 118, 139
 Hasengau, hora a opevnění 114
 Hebrejové 184
Heinricus viz Jindřich (IV.)
 Hektor, antický hrdina 211
 Helena (Ilona, Jelena) z rodu Arpádovců, chorvatsko-dalmatská královna 66, 128, 207
 Hersfeld, klášter 116, 133, 136, 199, 212
 Heřman ze Salmu z lucemburského rodu, hrabě, římskoněmecký král 171, 172, 180, 181, 209, 212, 213

 Heřman z rodu Billungů, hrabě lüneburský 117, 139
 Hesensko 114
 Hezilo, biskup hildesheimský 140
 Hildebrand viz Řehoř VII.
 Hildebrand, *Hildebrandslied*, staroněmecká skladba (asi 7.– 8. stol.) 77
 Hildesheim 8, 45, 199
 Hildulf, arcibiskup kolínský 148
 Hippo Regio 81
 Hirschau 101, 153, 199, 206
 Hispánie 8, 14, 16, 77, 117, 158, 179
 Hlohov 145
 Hnězdno, *Schinesghe*, 23, 29, 146, 173, 198
 Hodonínsko 59
 Höchstedt 172
 Holotýnská stezka 110
 Homburk, hrad 137
 Honorius II., Cadalus z Parmy, papež 64, 101
 „horní země“ viz Slovensko
 Hornoněmci 114
 Hospodin 184
 Hostivař 72
 Hrabšiči 61, 116
 Hrad, součást Olomouce 66
 Hrad svatého Václava viz Pražský hrad
 Hradec nad Moravicí 38, 53, 54, 55, 157, 227
 Hradecko 215
 Hradisko u Olomouce, klášter 157
 Hrdoň, velmož 173
 Hrutov 46, 105
 Hrutovsko 47
Hrvati, Chorvati 207
 Hugo, markrabě 149, 151
 Hugo Bílý z Remiremontu, kardinál 93, 117, 135, 140, 166, 181
 Hugo Veliký, opat z Cluny 97, 116, 150, 156, 206, 208
 Hugo z Die 176
 Humbert, mnich z Moyenmoutier, kardinál-biskup Silva Candida 48, 93, 94, 97, 99
 Hunové 45
 Hus Jan, český reformátor (asi 1372–1415) 99

- Huzman, biskup špýrský 140, 142, 148
Hvozdec, hrad 69, 168, 209, 210, 211
- Champagne 95
Chlodvík, král Franků 147, 185
Chorvaté „druzi“ západoslovanští (Chorvatci) 204
Chorvaté jihoslovanští 15
Chorvaté, západoslovanští 204
Chorvatsko, jihoslovanské 15, 128, 163, 198
Chrudim, hradiště 42, 46, 47, 70
Chyžané 26
- Ida z rodu Ardenne, matka Gotfrýda z Bouillonu 143
Ida z rodu Wettinů, manželka Spytihněva II. 40, 45
Ilarion, metropolita kyjevský 34
Ilona viz Helena
Imola 133
imperium Romanorum viz Romanorum imperium
Imrich Svatý 22, 26, 173
Inanna, sumerská bohyně 185
Ingelheim 235
Irmgarda 43
Isidor Sevillský 184, 185
Istrie 155
Itálie 7, 9, 10, 12, 15, 16, 34, 82, 85, 87, 88, 91, 93, 95, 100, 102, 106, 114, 133, 136, 139, 140, 142, 143, 145, 153, 166, 168, 169, 170, 177, 179, 206, 208, 213, 214, 225, 230
Italové 27, 147, 152, 176
Ivrea 139
Izjaslav, *Demetrius* kyjevský kníže 35, 115, 130, 136, 138, 153
- Jaderské moře 14, 26
Jan, biskup (u Kadlubka) 160
Jan, biskup olomoucký 65, 122, 123, 127, 128, 129, 157, 182, 204, 229
Jan, kardinál-biskup portský 181
Jan, kardinál-biskup tuskulský 112, 208
Jan Evangelista 184
Jan Lucemburský, český král 194
- Jan svatý 211
Jaromír, *Gebhard*, biskup pražský, německý kancléř 22, 40, 42, 56, 59, 60, 64, 66, 67, 68, 69, 72, 73, 74, 76, 102, 103, 106, 110, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 153, 154, 155, 161, 166, 168, 177, 180, 181, 187, 191, 195, 202, 204, 205, 216, 226, 228
Jaromír, český kníže 18, 22, 23, 24, 74
Jaropolk z rodu Rurikovců 130
Jaroslav Moudrý, ruský kníže 22, 34, 35, 36, 40, 42, 120, 192
Jelena viz Helena
Jeroným, biskup vratislavský 38
Jeruzalém 13, 16, 186, 190, 197, 200, 233
Ježiš Nazaretský, Kristus 17, 77, 80, 82, 156, 184, 186, 197, 200, 201, 202, 224, 229
Jiljí svatý, *Gilles* 205
Jimram, opat 45
Jindřich, panovnické jméno 22
Jindřich I., francouzský král 42, 52, 95, 102
Jindřich II., římskoněmecký císař 27, 88
Jindřich III., římskoněmecký císař 12, 14, 17, 30, 21, 32, 33, 36, 38, 40, 41, 42, 45, 84, 88, 92, 95, 97, 102, 113, 135, 149, 169
Jindřich IV., *Heinricus*, římskoněmecký císař 17, 22, 25, 60, 64, 66, 70, 72, 76, 91, 95, 97, 100, 101, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 131, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 145, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 191, 202, 204, 205, 206, 208, 209, 212, 213, 214, 216, 223, 225, 227, 228, 230, 231, 234, 235
Jindřich V., římskoněmecký císař 17, 40, 76, 231, 232, 234, 235
Jindřich Burgundský, hrabě portugalský 207

- Jindřich Svárliivý z rodu Liudolfovců,
bavorský vévoda 22
- Jindřich, syn Jindřicha IV. 115
- Jindřich, syn Kosmy 93
- Jindřich, syn Oty z Northeimu 213
- Jindřich Zdík, biskup 66
- Jindřich ze Schweinfurtu, markrabě,
otec Jitky (Judyty) České 22
- Jindřich ze Stade, hrabě 153
- Jindřich z rodu Wettinů 138
- Jiří svatý 43, 44, 65, 75, 111, 125, 129,
154, 192
- Jitka (Judyta) z rodu franských Baben-
berků, manželka Břetislava I. 21,
24, 43, 48, 57, 104
- Jitka, dcera Vratislava II., manželka
hraběte Wiprechta Grojčského 22,
62, 209
- Jitka, dcera Vratislava II., manželka
knížete Vladislava Heřmana 22,
62, 162, 176, 198, 205
- Jordan, kníže z Capuy 172
- Juda svatý 132
- Judita Flanderská, třetí manželka
Rudolfa z Rheinfeldenu 152
- Judita, dcera císaře Jindřicha III., man-
želka krále Šalamouna a knížete
Vladislava Heřmana 43, 52, 66,
119, 127, 173, 205, 211
- Jurata, velmož 211
- Juslibol 233
- Kadlubek viz Vincenty
- Kain 41
- Kalábrie 22, 177
- Kampánie 171
- Kanovník vyšehradský, kronikář 74,
190
- Kapetovci, francouzská dynastie 9,
102, 208
- Karel, dynastické jméno 38, 146
- Karel I. Veliký, franský a langobardský
král, římský císař 9, 85, 89, 93
- Karel IV., český král a římskoněmecký
císař 189
- Karlovcí, franská dynastie 8, 38, 82,
85, 151
- Kastilci 207
- Kastilie, království 207, 233
- Katalánie 7, 9, 15
- Kazimír I. Obnovitel, polský kníže 29,
31, 32, 33, 34, 35, 38, 40, 43, 52, 53
- Kerrularios viz Michal Kerrularios
- Kladsko 38, 54, 69, 110, 146, 227
- Kliment svatý 74
- Kliment II., Suidger, papež 92
- Kliment III., Wibert, papež 76, 101, 133,
139, 140, 142, 143, 151, 155, 156, 164,
166, 170, 172, 177, 179, 181, 202,
206, 208, 210, 213, 214, 216, 217,
230, 231
- Knut Veliký, král dánský a anglický 14
- Kojata, palatin 61, 62, 70, 72
- Kolin nad Rýnem 61, 118
- Koloman, uherský a chorvatský král
208
- Konrád, knížecí a císařské jméno 22,
97
- Konrád, římskoněmecký a italský král,
syn Jindřicha IV. 139, 143, 148,
166, 230, 231, 234
- Konrád II., císař 12, 14, 24, 87, 88, 95
- Konrád (I.) Brněnský, moravský a český
kníže 40, 42, 47, 60, 68, 72, 172,
173, 181, 204, 217, 218, 219, 221,
224, 235
- Konrád Ota, moravský markrabě, český
panovník 192
- Konstantin Filozof, Cyril, svatý, „patron
Evropy“ 15
- Konstantin Porfyrogenetos, byzantský
císař a kronikář 34
- Konstantin Veliký, římský císař 74, 79,
82, 185
- Konstantinopol, Cařihrad 15, 34, 48,
176
- Korutany 26, 153, 160
- Kosmas a Damián svatí 53, 106
- Kosmas, biskup pražský 217, 223
- Kosmas, děkan pražský, kronikář 24,
29, 40, 42, 43, 44, 46, 48, 49, 53, 54,
56, 58, 59, 61, 62, 64, 67, 68, 72, 75,
79, 93, 100, 110, 122, 123, 126, 140,

- 158, 172, 187, 189, 191, 192, 195,
202, 205, 209, 210, 211, 214, 215,
216, 217, 218, 219, 220, 221, 223,
224, 224, 229
- Kostnice 231
- Krakov 25, 34, 40, 53, 106, 159, 162,
163, 198, 204
- Krakovsko 227
- Kraňsko 155
- Kristus viz Ježíš
- Kruto 89
- Kříž svatý 110
- Kukata, bojovník 211
- Kumbolt měšťan 124
- Květata 112
- Kyjev 34, 38, 40, 115
- Kýleb, vesnice 140, 210
- Kýros (*Kuruš*), král perský 81
- Labe, řeka 38, 88, 110, 138, 209
- Ladislav I. Svatý, uherský král 12, 52,
59, 66, 119, 128, 152, 153, 159, 160,
161, 163, 173, 188, 192, 207, 221
- Lambert, biskup krakovský 162
- Lambert z dynastie Piastovců 146
- Lampert Hersfeldský, kronikář 32, 45,
85, 115, 137, 140, 146, 147, 153
- Lampert z dynastie Arpádovců 207
- Lanc, probošt litoměřický 67, 68, 69,
70, 72, 75, 67
- Landolf 82, 97, 99
- Langobardi 8, 87
- Laterán, bazilika a palác v Římě 74,
135, 182
- Leonard svatý 63
- Laterán, bazilika a palác v Římě 79, 99,
143, 177
- Latina* viz Románi
- Lechové (tj. Poláci) 25
- Lemuzi 204
- Leónské Město viz Řím
- Leopold II. z rodu Babenberků, markrabě
rakouský 168, 172, 173, 180
- Leopold III. Svatý, markrabě rakouský
234
- Lev IX., Brun, papež 48, 92, 93, 95
- Levanta 19
- Levanta z rodu Arpádovců 27, 34
- Levý Hradec, hradiště 74
- Libice, hradiště 74
- Libuše 71, 74, 185
- Libušín, hradiště 74
- Liemar, arcibiskup brémensko-hamburský
181, 213
- Liguria*, markrabství 129
- Lipsko 209
- Litava řeka 120
- Litevci 183
- Litoměřice, hrad, kapitula 49
- Litomyšl 218
- Liudolfovci, saská dynastie 9, 43
- Ljachy* 25
- Lodi 139, 230
- Lombardie 87, 95, 118, 125, 139, 142,
164, 217
- Longin svatý 111
- Lothar III., ze Supplinburku (*Süpplingen-*
burku), saský vévoda, římskoněmecký
císař 213, 234
- Lotrinsko, vévodství 85, 93, 95, 166
- Lotrinsko Dolní, vévodství 101, 171,
212, 213, 235
- Lotrinsko Horní, vévodství 95
- Lštění, hrad 48, 61
- Lucca 101, 118, 170, 179
- Lucemburk 180
- Lučané 204
- Ludmila, dcera Vratislava II. 22, 62
- Ludmila Svatá z rodu Přemyslovců 22
- Ludvík I. Pobožný 76
- Luitger, syn Bora 116
- Lutici 12, 26, 88, 114, 116, 131, 138,
145, 156
- Lutolda z Eppenštejna, korutanský
vévoda 153, 181
- Lutoměřici, Litoměřici 204
- Lutych 93, 226, 235
- Lužice 53, 138, 227
- Lyon 88
- Maďarsko 21
- Maďaři 9
- Magnus viz Gejza I.
- Magnus, *comes* 40

- Magnus, saský vévoda 114, 139, 152, 212
 Mailberk 173
 Malá Strana 194
 Manegold z Lautenbachu 136
 Mantova 148, 170, 223
 Manzikert 16
 Marek, probošt pražský 73
 Marek svatý, evangelista, patron Benátek 28
 Markvard z Eppenštejna, markrabě 153
 Markvrat, velmož 73
 Markvartici 73
 Mars, antický bůh války 172
 Martin svatý 106, 108, 109
 Maří Magdaléna 197
 Matouš, biskup (u Kadlubka) 160
 Matouš Evangelista 184
 Matylda Sálská, první manželka Rudolfa z Rheinfeldenu 116, 152
 Matylda Švábská, vévodkyně, sestra císařovny Gisely 95
 Matylda Toskánská, markraběnka 95, 97, 101, 106, 129, 135, 140, 148, 149, 150, 166, 170, 178, 214, 223, 225, 230, 231, 232
 Maurové 16
 Mazovsko 35
 Meginhard, opat 30, 45, 46, 51, 199
 Meklenbursko 188
 Melfi 214
 Mellrichstadt 156
 Menfö 36
 Menhard, pražský biskup 65
Menumorout viz Mojmir
 Merseburk 38, 167
 Mesiaš 81
 Měško I., polský kníže 146
 Měško II., polský král 28, 29, 52, 53
 Měško, syn Boleslava II. 160, 163
 Měško, syn Měška I. 146
 Metoděj svatý, arcibiskup sremský a moravský, „patron Evropy“ 15, 59
 Mety 93, 180
 Míclav 35
 Michal VII. Dukas, byzantský císař 128
 Michal Kerullarios, patriarcha konstantinopolský 48
 Michal, král Zety 15, 128
 Michal z rodu Arpádovců 28
 Mikuláš II., Gerhard, papež 50, 64, 99, 100
 Mikulčice, archeologická lokalita, jedno z center Velké Moravy 59
 Milán 87, 97, 125, 133, 134, 139, 158, 176, 230
 Milčané 204
 Míšeň 34, 38, 115, 138, 145, 195, 211, 212
 Míšeňsko 69, 138, 161, 173, 206, 208, 209, 210, 211, 212, 218, 227
 Mladá Boleslav 21
 Mnich sázavský, neznámý kronikář 48, 190
 Modena 178
 Mogyoród 120
 Mohan, řeka 171
 Mohuč 73, 93, 118, 145, 152, 153, 155, 166, 180, 194, 195, 205, 216, 232
 Mojmir, dynastické jméno 33
 Mojmirovci, velkomoravská dynastie 8, 33
 Mölsen 166
 Montbazou, hrad 11
 Monte Cassino 97, 166, 172, 178, 208
 Morava, země 21, 23, 24, 29, 41, 42, 46, 47, 49, 53, 58, 59, 60, 65, 68, 69, 72, 88, 102, 103, 105, 110, 119, 122, 123, 125, 129, 182, 202, 204, 215, 216, 229
 Morava, řeka 52, 59
 Moravané 46, 47, 53, 55, 59, 173, 190
 Moravská brána 38
 Moravské pole 52
More, „střed lesa a hora, která hraničí s Bawory“ 204
 Mořic svatý 12, 13, 30, 165, 195
 Mošon, *Wieselburg* 53, 120
 Moyerfontier 93
 mozarabové 207
 Mstíš, velmož 48, 56, 61, 62
 Mulvijský most 79
 Mutina, velmož z rodu Vršovců 112
 Myšlena 112

- Nabonid 81
 Nabukadnezar 81
 Načerat, velmož 140, 210
 Náchod 70
 Nakonidé, obodridská dynastie 89
 Namur 25
 Nechbeta, královská bohyně Horního Egypta 185
 Němci 14, 43, 44, 45, 67, 70, 73, 93, 147, 192
 Němci „pražští“ 19, 27, 172, 194
 Němčí, hrad 69
 Německo, *Theutonia, regnum Theutonico-*
rum (německé království) 7, 9, 15, 23, 32, 38, 40, 45, 60, 85, 88, 90, 91, 102, 105, 114, 118, 135, 136, 139, 142, 143, 147, 149, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 164, 166, 168, 169, 171, 179, 180, 181, 182, 198, 205, 206, 208, 209, 214, 231, 234
 Nemoj, velmož 112
 Nero, antický císař 170
 Nestor, kronikář 35
 Netolice 234
 Niederaltaich, klášter niederaltašský 12, 30, 45, 51, 199
 Nikeforos III. Botaneiates, byzantský císař 128
 Nil svatý 13
 Nišané 209
 Nitra 33, 36, 42, 59, 67
 Nitransko 32, 49, 120, 227
 Nizozemí 15, 101, 213
 Norimberk 131, 153
 Normandie 16
 Normané 15, 16, 100, 176, 177
 Novgorod 35, 89
 Novgorodsko 40
 Nožislav, bojovník 219
 Oberzell (Reichenau) 154
 Obodrité 26, 88, 89, 126, 188
 Oderissius, opat montecassinský 208
 Odra, řeka 38, 88
 Ohře, řeka 24, 210
 Ochsenfurt 171
 Oldřich svatý 113
 Oldřich z Godesheimu, hrabě 148, 176
 Oldřich, český kníže 23, 24, 25, 50, 79, 190
 Oldřiš, hradisté 21
 Olomouc, hrad a sídlo diecéze 23, 38, 42, 47, 49, 58, 59, 60, 73, 88, 110, 120, 122, 157, 202, 206, 215, 216, 217, 228
 Olomoucko 58, 105, 120, 215, 223
 Olšava, řeka 157
 Ondřej I., uherský král 33, 35, 36, 43, 48, 49, 52, 53, 54, 120
 Ondřej, biskup olomoucký 217, 223
 Ondřej, biskup pražský 66
 Ondřej viz Svorad
 Opatovice, klášter opatovický 110, 192
 Opočno, hrad 72
 Opolí 39
 Oppenheim 147
 Ordulf, saský vévoda 114
 Orseolové 27
 Ostarrichi 24
 Osterland 209
 Ostie, přístav u Říma, sídlo biskupství spojené s kardinálstvím 208
 Ostrogóti 100
 Ostrov, klášter ostrovský 45, 110
 Ostříhom 216
 Ota, panovnické jméno 22
 Ota, biskup kostnický 140
 Ota I. Veliký, římskoněmecký císař 9, 85, 87, 89, 195, 204
 Ota II., římskoněmecký císař 38, 188
 Ota III., římskoněmecký císař 8, 13, 23, 27, 194
 Ota Černý, moravský kníže, syn Oty Sličného 42, 215, 235
 Ota Sličný, moravský kníže 40, 42, 47, 60, 68, 70, 104, 119, 120, 123, 130, 157, 158, 173, 215, 217, 227, 235
 Ota viz Urban II.
 Ota z Northeimu, vévoda 66, 114, 115, 116, 117, 137, 139, 145, 152, 156, 165, 171, 172
 Ota, synovec Klimenta III. 213
 Ota z rodu franských Babenberků, vévoda švábský 24, 43

- Otava, řeka 51
 Otloh z Řezna 79, 198
 Otoni, císařská dynastie, skupina tří vládců z rodu Liudolfovců 27, 43, 88
 Otranto 170
- Palestina 13, 15, 231
 Panna Marie 12, 85, 106, 135, 184, 185, 218
 Panonie, *Pannonia* 185
 Parma 101
 Paříž 9
 Pavel svatý 61, 107, 141, 145
 Pavie 151, 230
 Pavlík, velmož 73
 Pečeněhové 35, 120, 174
 Pegau, klášter 165, 210
 Pelhřím, biskup pasovský 202
 Peruc 24
 Pešť, přístav na Dunaji 120
 Petr, probošt 65, 125
 Petr IV. Krešimír, chorvatský kníže 15, 128
 Petr Orseolo, uherský král 26, 27, 30, 32, 33, 36, 43, 52
 Petr svatý 47, 49, 66, 99, 107, 108, 112, 117, 125, 128, 136, 142, 145, 146, 176, 177, 179, 192, 214, 220
 Petr Wlast, velmož 40
 Petr z Albanu, kardinál-biskup 208
 Petr z Damianu, mnich, kardinál 67, 93, 94, 99, 101, 113
 Petr, kancléř církve, kardinál 181
 Petr, uherský komes 157
 Piacenza 142, 230
 Piastovci, polská dynastie 22, 29, 33, 34, 38, 62, 128, 183, 208
 Pibo, biskup z Toulou 145
 Pipin III., král Franků 84
 Pipinova donace
 Pisa 170, 179
 Pleichfeld 209
 Plock 161, 162, 163, 188, 198, 205
 Pobaltští Slované 102
 Podiva, Žid, otec probošta Petra 65
 Podivín, hrad 65, 66, 110, 122, 128, 129, 130, 216
- Podivín, město 65
 Podunají 58, 172
 Poláci 52, 74, 88, 102, 115, 119, 120, 147, 173
 Polock 115
Polonia viz Polsko
 Polovci 115, 153
 Polsko, *Polonia* 13, 22, 23, 25, 26, 28, 31, 32, 33, 35, 36, 38, 40, 51, 52, 60, 62, 68, 69, 115, 116, 117, 120, 122, 128, 145, 152, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 188, 189, 194, 205, 211, 215, 221, 222, 226, 227, 235
 Pomořané 26, 29, 38, 53, 89
 Pomořany 188, 222
 Poppo viz Damas II.
 Poppo, hrabě z Henneberka 156
Porfýra 34
 Porto, biskupství u Říma spojené s kardinálostvím 181
 Porýní 12, 23
 Poznaň 161
Pozon viz Bratislava
 Praga, dnes část Varšavy 163
Praga viz Praha
 Praha, *Praga* 18, 23, 34, 40, 45, 54, 60, 74, 105, 106, 110, 138, 153, 155, 182, 186, 190, 192, 194, 195, 195, 199, 202, 215, 217, 220, 221, 226, 235
 Pražský hrad, Hrad svatého Václava 24, 25, 43, 57, 65, 69, 72, 74, 75, 105, 106, 122, 125, 128, 129, 194
 Prokop svatý, opat 45, 48, 49
 Provence 179, 205
 Předa, velmož 125
 Přemysl Oráč 50, 74, 185, 226
 Přemysl Otakar I., český král 21, 105, 189
 Přemysl Otakar II. 105, 189, 194
 Přemyslovci, česká dynastie, moravské sekundogenitury 21, 22, 23, 27, 41, 42, 43, 66, 69, 104, 105, 123, 153, 155, 164, 181, 183, 185, 186, 187, 212, 214, 225, 226, 229
- Pskov 89
 Pšované 204
 Ptolemaios, římský šlechtic 99

- Pula 174
 Pyrenejský poloostrov 14, 18, 102, 207, 233
- Quedlinburk 38, 180, 182, 205, 212, 213
- Radim, bratr sv. Vojtěcha 53
 Radim, velmož 173
 Radona 112
 Raimund, hrabě 231
 Rainer, markrabě z Fermi, vévoda spoletský 177
 Rajhrad, probošství 218
 Rakousko, markrabství 24, 26, 53, 161, 168, 169, 227
 Rakušané 173
 Raoul Glaber, kronikář 10
 Rapoto, falckrabě bavorský 125, 139, 223
 Rastislav, kníže Velké Moravy 19
 Rataři 26
 Ratibor, velmož 211
 Ravenna 12, 135, 169, 206
 Raz, Ráz, event. Rus, český bojovník 174
 Reggio 149
 Reichenau om Bodensee 153, 154
 Remus 41
 Retra 89
 Rhôna, řeka 88
 Rialto 26
 Rickbert, biskup verdunský 140
 Riche viz Říše
 Richeza z rodu Ezzonů 29, 31, 38
 Richeza, dcera Gertrudy a Jindřicha, manželka Lothara III. 213
 Richilda z Bergama 95
 Robert Guiscard, kalabrijský vévoda 22, 135, 142, 166, 170, 174, 177, 178, 207
 Robert, arcibiskup capujský 208
 Rodrigo Díaz de Vivar viz Cid
 Roger I., vévoda Sicílie 207, 214, 230
 Rokytnice, potok 221
 Roland z Parmy, posel, biskup z Trevisa 142, 151, 156, 166
- Roland, rytířský hrdina (markrabě Karla Velikého) 10
 Rollovci, normanská dynastie 33
 Rom 151
 Roma viz Řím
 Romagna 95
 Romaion *basileus* 86
 Roman IV. Diogenes, byzantský císař 16
 Romana *pax* 115
 Románi 19, 93, 149, 194, 227, 229
 Romanam *lingua viz Teutonicam*
 Romanorum *consul* 99
 Romanorum *limes* 8
 Romanorum *regnum, imperium* 9, 82, 85, 148
 Romulus 41
 Roncaglia, sněmovní pole v Itálii 139
 Rudolf z Rheinfeldenu, švábský vévoda, římskoněmecký král 116, 128, 136, 137, 145, 152, 153, 156, 161, 165, 166, 167, 168
 Rujána 89
 Ruotpert, biskup bamberský 148
 Rurikovci, ruská dynastie 24, 34, 35, 138, 153, 225
 Rus, Rusko 16, 18, 25, 26, 33, 34, 35, 36, 40, 105, 120, 145, 146, 153, 158, 160, 161, 163, 198, 226
 Rýn, řeka 61, 138, 147, 168
- Řehoř VI., Johannes Gratianus papež 117, 118
 Řehoř VII., *Gregorius*, Hildebrand, papež 17, 65, 76, 94, 97, 98, 99, 101, 117, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 135, 136, 139, 140, 142, 143, 145, 153, 157, 163, 164, 165, 166, 168, 173, 174, 175, 178, 179, 194, 206, 207, 225, 230, 231
 Řehoř, hrabě tuskulský, *consul Romanorum* 99
 Řehoř, papežský legát v Čechách 125
 Řehoř Veliký svatý 100, 128
 Řekové 13
 Řezno 15, 32, 40, 45, 46, 79, 101, 123, 124, 125, 138, 153, 168, 169, 173, 198, 202, 205, 210, 227, 234

- Řím, *Roma*, Leónské Město 9, 15, 26, 29, 36, 51, 65, 73, 79, 81, 82, 84, 85, 87, 91, 93, 95, 99, 100, 101, 112, 118, 122, 127, 128, 130, 134, 135, 139, 142, 146, 157, 164, 165, 166, 167, 170, 171, 174, 175, 176, 177, 178, 181, 186, 188, 206, 213, 220, 227
- Římané 81, 117
- Říše, *Riche*, římskoněmecká říše 15, 17, 22, 24, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 40, 44, 51, 63, 64, 70, 72, 73, 76, 78, 85, 88, 90, 91, 94, 100, 114, 116, 117, 119, 122, 125, 130, 131, 132, 133, 138, 139, 146, 151, 152, 153, 155, 156, 164, 168, 186, 189, 194, 199, 206, 209, 213, 214, 225, 227, 228, 229
- Saalfeld 145
- Sadská 192
- Sagrajas (al Zallaqah), pastvina a bojiště 207
- Sachsenspiegel* 91
- Saint-Gilles, klášter, hrabství 176, 205, 231
- Sála, řeka 156, 209
- Sálci viz sálská (franská) dynastie
- Salerno 76, 179
- sálská (franská) dynastie 90, 141, 170
- Samuel Aba, uherský král 31, 33, 36
- Samuel, biblický prorok 31, 184
- San Miniato al Monte, klášter 171
- Sancho IV., aragónský král 136
- Sankt Gallen 153
- Santa Maria della Rocella 177
- saská dynastie viz Liudolfovci, Otoni
- Sasko, vévodství 9, 26, 40, 43, 82, 97, 113, 115, 117, 118, 131, 139, 145, 153, 156, 165, 180, 198, 220
- Sasové 89, 90, 95, 114, 117, 118, 119, 122, 131, 133, 135, 137, 138, 145, 148, 211, 212, 227
- Saul, král židovský 139, 184
- Saxo viz Arnold
- Saxoniae vulgus* 131
- Sázava, klášter 45, 46, 48, 49, 57, 110, 122, 158, 159, 222, 223, 229, 235
- Sclavinia* 84, 85, 88, 187, 188, 229
- Seina, řeka 9
- Sekyř Kostel, dvorec 65, 123
- Seldžukové, turecká dynastie 16
- Severní moře 89
- Sevilla 207
- Schinesghe* viz Hnězdno
- Schwabenspiegel* 91
- Schweinfurt, sídlo markrabství 24
- Sicílie 16, 102, 170, 207, 225
- Sieciech, palatin 162, 163
- Siegburk, klášter 206
- Siegfrýd, arcibiskup mohučský 73, 118, 125, 126, 148, 151, 152, 154, 180
- Siegfrýd, hrabě 123, 139, 142
- Siena 99
- Sigebert, kronikář 25
- Sigehard, patriarcha akvilejský 147
- Sigerd, patriarcha akvilejský 155
- Sigewin, arcibiskup kolínský 181
- Silva Candida, biskupský kardinálský titul 48
- Silvestr II., papež 13
- Skandinávie 14, 16, 18
- Sláva, velmož 211
- Slavnikovci 74, 194
- Slavonie 128
- Slezané 204
- Slezsko 21, 32, 36, 38, 39, 49, 63, 162, 227
- Slivnice, trhová vesnice 59, 65, 204, 216
- Slováci 33
- Slované 29, 33, 85, 89, 138, 156, 183, 188
- Slovensko, „horní země“ 33, 59, 102, 204
- Smil comes 70, 72
- Soběslav I., český kníže 69, 110, 235
- Soběslav II., český kníže 192
- Sofie, manželka krále Heřmana ze Salmu 180
- Sofie svatá 34, 48
- Sol Invictus*, palmýrsko-římské božstvo 185
- Solin, *Salonae*, dalmatské město u Splitu 128
- Soluň 15

- Somogyvár, klášter 63
 Sorbarie 178
 Split 128, 158
 Spasitel 74
 Spoletsko, vévodství 101
 Spytihněv, knížecí jméno 21
 Spytihněv II., český kníže 21, 24, 40,
 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50,
 51, 54, 55, 56, 60, 64, 65, 103, 104,
 130, 180, 215, 218, 226, 227, 228
 Spytihněv, hrad na Moravě 21
 Srbové, jihoslovanští 158
 Srbsko, jihoslovanské 15, 48
 Srbsko, záposlovanské 206, 209,
 211, 212, 227
 St. Blasien, klášter 206
 Stanislav, biskup krakovský, svatý
 158, 159, 160, 161, 162, 163
 Stano 173
 Stará Boleslav 21, 29, 30, 110
 Staré Brno 110
 Stodorané 89
 Stoličný Bělehrad, Székesfehévár 173
Strachota 199
 Středomoří 8, 19, 50, 78
 Styr, řeka 204
 Súdán 18
 Suidger viz Kliment II.
 Suitbert svatý, 61
 Sutri 91, 117, 178, 213
 Svatá země 16, 223
 Svatava z rodu Piastovců, první česká
 královna, manželka Vratislava II. (I.)
 62, 64, 69, 195, 235
 Svatobor, *Fridrich*, patriarcha akvilejský,
 syn Spytihněva II. 45, 55, 56, 130,
 180, 215
 Svatopluk z rodu Mojmirovců, kníže
 (král) Velké Moravy 19
 Svatopluk z rodu Přemyslovců,
 olomoucký a český kníže 40, 120,
 215, 234, 235
 Sven, dánský král 102, 130, 136, 194
 Svetoslavici, chorvatský panovnický rod
 128
 Svitava 218
 Svjatopolk, ruský kníže 25
 Svjatoslav, kyjevský kníže 130, 138,
 145, 152, 153
 Svorad (Ondřej) svatý 67, 173
 Svatka, řeka 65
 Synadene, byzantská princezna, manželka
 vévody Gejzy a matka krále Kolomana
 128
 Sýrie 16
 Szad, klášter 157
 Szentjob (Svatá ruka), klášter 173
 Šalamoun, uherský král 52, 53, 62, 66,
 67, 116, 119, 120, 127, 138, 152, 157,
 173, 188, 200, 205
 Šalamoun, židovský král 81
 Šebř, biskup pražský 29, 31, 48, 58,
 60, 61, 62, 65, 73, 79, 181
 Šebř, velmož 73
 qlō a, hora 40
 Šlesvik 89
 Šimon svatý 132
 Španělsko 16
 Špilberk, hora (jméno z 13. stol.) 218
 Špýr 118, 139
 Štaufové, římskoněmecká dynastie 76,
 90, 91, 157
 Štěpán Svatý Prvomučedník 49, 157
 Štěpán I. Svatý, uherský král 13, 22,
 23, 26, 27, 28, 31, 173, 192
 Štěpán IX., Fridrich Lotrinský, papež
 93, 95, 97
 Štěpán, prefekt římský 140
 Štětín 89
 Šumava 30
 Švábsko, vévodství 23, 26, 116, 153, 157
 Švábové 114, 153
 Švýcarsko 88
taifské emiráty
 Tankred z Hauteville 225
 Tarracino 208
 Tarragona 233
 Tas, comes, otec Načerata a Vznaty 140
 Tas, otec Juraty 211
 Tassilo III. 186
 Tegernsee, klášter 199
 Templ (jeruzalémský) 81, 200

- Terracino 208
 Tetín, hradiště 74
 Teutoni 85
Teutonicam simul et Romanam (literatura atque utraquam linguam) 125
Teutonicus viz Němci
 Thedald, arcibiskup milánský 135, 139, 142, 143, 151, 156, 208
 Theodosius Veliký, římský císař 79
 Theofano, císařovna 122
Tiber, Tevere, řeka 170
 Tiemo, biskup pasovský 208
 Tihány 37
 Tivoli 172
 Toledo 179, 207
 Toskánsko, *Tuscia*, markarbství 95, 97, 101, 129, 166, 169, 170
 Toul 92, 145
Trecen viz Trenčínsko
 Trenčín, hrad 221
 Trenčínsko 204
 Tribur 145, 147, 148
Tritri, Tatry 204
 Trstenická stezka 218
 Třebované 204
 Turci 170
 Turín 139, 166
Tuscia viz Toskánsko
Tusculum, dnes Frascati, hraběcí hrad, tuskulské biskupství spojené s kardinálostvím 91, 93
 Tuskulští hraběcí rod 99
 Tutana 112
 Týn, knížecí celní dvůr v pražské aglomeraci 194
 Tyrolsko 160
 Ubicesta 112
 Udo, arcibiskup trevírský 140
 Ugo, man milánského arcibiskupa 174
 Uhry, *Hungaria* 13, 22, 23, 25, 26, 31, 32, 33, 36, 40, 42, 43, 45, 47, 48, 51, 52, 54, 64, 65, 66, 67, 72, 88, 114, 115, 119, 120, 121, 122, 138, 152, 153, 157, 158, 160, 161, 164, 173, 179, 185, 188, 198, 204, 205, 215, 216, 226, 229
 Ulm 145, 151, 153
 Umajjovci, arabská dynastie 9, 14
 Unstruta, řeka 137
 Urban II., Ota, papež 76, 179, 208, 213, 214, 230, 231
 Úsobrno 157
 Utrecht 143
 Václav, *Wenczelus* knížecí jméno 21
 Václav, opat lenský a niederaltašský 25, 199
 Václav I., český král 194
 Václav II., český a polský král 189
 Václav Svätý, český kníže 19, 25, 29, 30, 41, 49, 50, 57, 58, 59, 105, 106, 111, 127, 163, 186, 189, 190, 191, 196, 203, 217, 221, 226
 Václavice viz *Dobenina*
 Vácov, Vác – město v Maďarsku 12, 21
 Vadžeta, královská bohyně Dolního Egypta 185
 Vagrové 89
 Váh, provincie 102, 204
 Váh, řeka 204
 Varjagové 16
 Varšava 163
 Vavřinec svätý, 74, 108, 109, 111
 Vazul, nitranský vévoda 26, 27, 33, 36
 Věčné město viz Řím
 Velehrad (Meklenbursko), hradiště 89
 Velehrad (Morava), hradiště 42
 Velká Británie 14
 Velká Morava, velkomoravská říše 19, 29, 105, 151
 Velletri, biskupství u Říma spojené s kardinálostvím 99
 Vercelli 139
 Verdun 36
 Verona 151, 169, 179
 vikingové 9
 Viktor II., Gebhard, papež 93, 206
 Viktor III., Desiderius, papež 97, 166, 172, 208
 Vilém, man biskupa Jaromíra 73
 Vilém I. Dobyvatel, normanský vévoda, anglický král 102, 131, 207
 Vilém z Poitou, hrabě 131
 Vilém z rodu Wettinů, hrabě 145

- Vincenty mistr, *Kadlubek*, kronikář 22, 160
- Vilém, opat 101
- Vinoř, hradiště 74
- Vintř, *Gunter* 12, 30, 51
- Virpirka, manželka Konráda Brněnského 219, 220
- Visegrad 36, 49
- Vislané 34
- Vít svatý 41, 50, 53, 57, 105, 106, 107, 195, 217
- Vít Želibořic, komorník 211, 229
- Vít, opat 45, 48, 57, 158
- Vizigóti 81
- Vjačeslav (Václav) z rodu Rurikovců 25
- Vladimír Monomach, kyjevský kníže 130, 145
- Vladimíra I. Svatý, ruský kníže 34, 35, 62
- Vladislav Heřman, kníže polský 161, 162, 163, 205, 209, 222
- Vladislav I., český kníže 41, 229
- Vladislav II. (I.), český kníže a (od 1185) král 66, 189, 235
- Vladivoj, český kníže (z neznámého rodu) 23, 88
- Vlastica 112
- Vlastislav, bájný kníže Lučanů 161
- Vltava, řeka 74, 210
- Vojtěch Slavnikovec, *Adalbert*, svatý, biskup pražský 13, 19, 23, 29, 41, 46, 50, 53, 57, 59, 68, 79, 105, 161, 217, 221
- Vracen, biskup moravský 59
- Vraclav, Vratislav, hrad ve východních Čechách 21, 46, 105
- Vrana, benediktinský klášter sv. Řehoře Velikého 128
- Vratěna 112
- Vratislav, knížecí a královské jméno 21, 196
- Vratislav I., český kníže 21, 25, 196
- Vratislav, syn Vratislava II. 62
- Vratislav, Vraclav, hradiště ve východních Čechách 21, 46, 105
- Vratislav, *Vratislavia*, *Wroclaw*, *Breslau*, město ve Slezsku 21, 38, 40, 102, 209
- Vratislavsko 40
- Vršovci, český velmožský rod 23, 24, 56, 61, 70, 72, 112, 163, 186, 228, 235
- Vsevolod, kyjevský kníže 153, 209
- Všebor, otec Kojaty 61
- Všeslav 115
- Východní Řím 34
- Vysoké Mýto 46
- Vyšehrad 69, 73, 74, 75, 105, 106, 109, 109, 110, 111, 112, 122, 192, 194, 195, 200, 224, 226, 235
- Vyšgorod 25
- Vznata 140, 210
- Walhala 186
- Wawel, krakovský hrad a sídlo biskupství 63, 163
- Welf II., hrabě 114
- Welf III., korutanský vévoda 114
- Welf IV., bavorský vévoda 114, 116, 136, 145, 149, 152, 153, 156, 169, 171, 208, 209, 231
- Welf V., druhý manžel Matyldy Toskánské 214, 223, 230, 231
- Welfovci 87, 114
- Wendové 188
- Wencezlaus* viz Václav
- Werner, arcibiskup magdeburský 117, 133, 138, 139, 156
- Werner, biskup merseburský 156
- Wernher, biskup štrasburský 148
- Werth, Kaiserwerth 61
- Westfálsko 90
- Wettinové 40, 45, 138, 212
- Wezel, biskup olomoucký 217
- Wezilo, arcibiskup mohučský 180, 181, 210, 230
- Wibert viz Kliment III.
- Wido, arcibiskup milánský 97, 99, 133, 135
- Widukind, kronikář 25, 146, 183
- Wieselburg viz Mošon
- Wigold, biskup augšpurský 169, 208

Wichard, syn Bora 116
Wiching, biskup nitranský 59
Willig, arcibiskup mohučský 59
Wiltrad, hraběnka 101
Wipo, kaplan, kronikář 85, 135
Wiprecht z Grojče (Groitzsch), hrabě
165, 174, 209, 220
Wlastovicové 40
Worms 118, 119, 133, 138, 140, 141,
152, 155
Wrocław viz Vratislav

Ynglingové, skandinávská dynastie 183

Zaječí (Margaretin) ostrov 120
Zaragoza 16
Zbyhněv, polský kníže 24, 205

Zderad, vilik 218, 219, 220, 229
Zekir 65
Zemožil, pomořanský vévoda 38
Zeta 15, 128
Zirc, klášter 53
Zlatá brána 34
Znojmo 103, 110
Zobor, fiktivní nitranský kníže 33
Zolta 33
Zvonimír viz Dmítar Zvonimír

Žatecko 215
Ženeva 88, 148
Žič, Zeitz 53
Židé 65, 118, 194, 220, 227
Žirčiněves 110

OBSAH

Úvod: evropské změny v druhé polovině 11. století	7
Vratislavův dynastický původ, kořeny mezinárodní politiky ve středovýchodní Evropě a vláda Vratislavova bratra, knížete Spytihněva II.	21
Nová koncepce panovnické moci knížete Vratislava II. a její prosazení v letech šedesátých	56
„Římský“ universalismus papežů a císařů, počátky reformního hnutí v církvi a politické vztahy v jihozápadní části Říše	76
Postavení Čech ve středoevropských proměnách na počátku 70. let a odboj biskupa pražského Jaromíra	102
Připojení Vratislava II. k alianci proti Sasům v roce 1074, prolog tzv. „boje o investituru“ a perioda polského království . . .	131
Účast Čechů v bojích o Řím a v nové domácí válce v Německu v první polovině 80. let	164
Význam a lesk Vratislavovy královské hodnosti	183
Kontury nové královské politiky: zápas o Míšeňsko-„Srbsko“, obnovení biskupství v Olomouci a nástupnická otázka	206
Doba a lidé – generační vyznění epochy	225
Výběrová bibliografie	236
Rejstřík	245
Vratislav (Wratislaw) II. (I.), 1061–1092, der erste König von Böhmen – Böhmen in der Zeit der europäischen kulturellen Wende (Resumé)	263

VRATISLAV VANÍČEK

VRATISLAV II. (I.)

První český král

VELKÉ POSTAVY ČESKÝCH DĚJIN
svazek 3.

Edici řídí PhDr. Břetislav Daněk

Recenzoval doc. PhDr. Jan Klápště, CSc.
Resumé PhDr. Frank Boldt

Ilustrace: Archiv Pražského hradu,
Národní ústav památkové péče v Praze,
Národní muzeum v Praze, archiv autora

Obálku a grafickou úpravu
navrhla Michaela Blažejová

Vydalo nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
v Praze roku 2004 jako svou 572. publikaci
Vydání první. Stran 272

Odpovědný redaktor PhDr. Břetislav Daněk
Vytiskla tiskárna Ekon, Jihlava
Doporučená cena 258 Kč

Nakladatelství Vyšehrad, spol. s r. o.,
Praha 1, Bartolomějská 9
e-mail: info@ivysehrad.cz
www.ivysehrad.cz

ISBN 80-7021-655-7